

DR. VIGH SZABOLCS

EGY ÚTKERESŐ TEOLÓGUS ÍRÁSAI

1956-RÓL, SZABADSÁGRÓL,
SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁSRÓL

OISTERWIJK, 2013

A szerző kiadása 2013

© *Dr. Vigh Szabolcs*

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ	5
2. AZ ÁEH ELFOGLALÁSA 1956. NOVEMBER 3-ÁN	7
3. HARMADIK ÚT „HITVALLÓK ÉS ÜGYNÖKÖK” KÖZÖTT	9
3.1 <i>Részvétel a forradalomban, letartóztatás és szabadulás</i>	9
3.2 <i>Nehéz évek: 1958–1963</i>	11
3.3 <i>Konszolidáció és enyhülés az 1963-as amnesztia után</i>	12
3.4 <i>Új stratégia</i>	14
3.4.1 A családtervezés és születésszabályozás erkölcsi megítélése	14
3.4.2 Hitoktatás a vasárnapi diákmisék alkalmával	16
3.5 <i>Mégis emigráció?</i>	17
3.6 <i>Befejezés</i>	17
4. CSALÁDTERVEZÉS ÉS EGYHÁZI NORMÁK	19
4.1 <i>Az egyházi tanítás történelmi beágyazódása</i>	20
4.2 <i>Az egyházi tanítás mai ellentmondásai</i>	21
5. SZERELEM, ÉLVEZET, BOLDOGSÁG, CSALÁDTERVEZÉS	23
5.1 <i>A népesedés változása</i>	23
5.2 <i>Boldogság és szeretet</i>	24
5.2.1 Vágy, élvezet, öröm, boldogság, szeretet	24
5.2.2 Boldogság a szerelemben és a házasságban	27
5.3 <i>Szexualitás a házasságban és a gyermek</i>	29
5.3.1 A társadalmi változások hatása	29
5.3.2 Humanizált szexuális örömszerzés	30
5.3.3 Szexuális élvezet és családtervezés	31
5.3.4 Szexuális élet a terhesség alatt	31
5.3.5 A szülés után	32
5.3.6 Az élet megy tovább	32
5.4 <i>Szabadság, szerelem, fiatalság</i>	33
5.5 <i>Legújabb egyházi vélemények a fogamzásszabályozásról</i>	36
5.5.1 Interjú a pápával	36
5.5.2 Magyarországi teológusok	37
5.5.3 Magyar Katolikus Rádió	38
6. VIGH SZABOLCS ÉLETRAJZA	41

BEVEZETŐ

Katolikus papként már a múlt század hatvanas éveiben kerestem a kiutat a születésszabályozásra vonatkozó hivatalos egyházi nyomás alól, elsősorban azok számára, akiknek a hit és a vallás értéket és támaszt jelentett. Erről a témáról írtam doktori értekezésemet, és jelentek meg cikkeim a hetvenes évek elején, melyekre egyházi feletteseim rosszallással és elítélően reagáltak.

1976-ban kivándoroltam Hollandiában élő családomhoz, felmentést kértem a papi nőt-lenség alól, majd megnősültem.

2006-ban a forradalom jubileumi évében az 1956-os Intézetben felvett életinterjú segítségével kezdtem hozzá múltam feldolgozásához, és ezzel kapcsolatban publikáltam a *Vigilia* című folyóiratban.

A születésszabályozás összetett társadalmi és egyéni problémája a mai magyar társadalomban – miként az egész világon – még a nem vagy kevésbé vallásosak körét is komolyan foglalkoztatja. Nekem, a Hollandiában élő útkereső teológusnak a nyitott szelle-

mű és a bírálatot sem elhallgató *Egyházforum* adott lehetőséget, hogy erről a témáról, beleértve a vallás- és lelkiismereti szabadság alapvető értékeit, újból írhattak a magyar olvasóközönségnek.

Ebben a kiadványban két olyan írásomat teszem ismét közzé, melyek a forradalom során és a Kádár-rezsimben eltöltött húsz évem alatt szerzett tapasztalataimat mutatják be, illetve két másik tanulmányom a családtervezés összetett problematikájával foglalkozik. Úgy gondolom, hogy ezek a szövegek nem elméleti távlatból, hanem emberi közelségből tesznek érzékelhetővé egy megújulást kereső megközelítést. Magam is sok mindent átéltem Magyarországon, és ezeknek a tapasztalatoknak a segítségével próbálok beleérzéssel és megértéssel reflektálni a témával kapcsolatos egyéni és társadalmi kérdésekre.

Oisterwijk (Hollandia), 2013 tavasza

a szerző

AZ ÁEH ELFOGLALÁSA 1956. NOVEMBER 3-ÁN

Az 56-os forradalomba bekapcsolódott budapesti központista teológusokat 1958-ban ítélte el a Népbíróság. Az akkori résztvevők közül már többen elmondták visszaemlékezéseiket a Vigília folyóirat hasábjain. Ezeket a visszaemlékezéseket kívánom, mint a per negyedrendű vádlottja olyan részletekkel kiegészíteni, melyeket a Népbíróság előtt önvédelemből sikerült elhallgatnunk és ezért még nem közismertek.

A vallás- és egyházüldözés hivatalos központja a kommunizmus idején az Állami Egyházügyi Hivatal volt. Számunkra sokat jelentett ennek a vallás- és lelkiismereti szabadságot eltipró legfelső intézménynek a megszüntetése és titkos irattárának birtokbavétele.

Egybehangzó határozat született erről azon a papi gyűlésen, melyet 1956. október 31-én a Központi Szeminárium dísztermében tartottak. A kivitelezést aztán mi papnövédek vettük kézbe, készítettük elő és bonyolítottuk le.

Marosfalvy Laci hatodéves vezetésével néhányan tanácskozássra dugtuk össze fejünket a Kuklay Tóni felügyelete alatt álló betegszobában. Laci elképzelése az volt, hogy fegyveres nemzetőrök fedezete mellett menjünk ki a Pasaréti úton lévő ÁEH-ba. Én ezt elleneztem mondván, hogy mi szeminaristák ne kockáztassunk ÁVH-s öőrökkel egy esetleges fegyveres összetűzést. Majd feltettem a kérdést, hogy mi a célunk a sok egyházi személyt kompromittáló titkos irattárral? Véleményünk egyhangúan az volt, hogy nem akarjuk közprédává tenni.

Kihez fordulhatunk tanácsért? Bánk József egyházjogász professzorunkat kérdeztük meg. Az ő véleménye az volt, hogy van már törvényes kormány és a hercegprímás szabad, cselekedjünk tehát az ő bevonásukkal.

November 1-én Marosfalvy Laci, Kovács Gyurka és jómagam mentünk fel a várba, az Úri utcai primási palotába. Lacit fogadta a primás, meghallgatta és azzal bocsájtotta el, hogy várjuk meg intézkedését.

Mindszenty Tildy Zoltán államminiszter révén kapta meg a rendelkezési jogot az ÁEH felett.

Időbe telt, míg Maléter Pál honvédelmi miniszterhelyettes parancsot adhatott a hercegprímást őrző három rétsági katonatisztnek az elfoglaláshoz szükséges katonai fedezet biztosításához.

A mi kezdeményezésünkre csak november 3-án reggel jött telefonértesítés a primás titkárától a szemináriumba, hogy menjünk a Bazilikához. Ott Marosfalvy, Kuklay és jómagam felszálltunk egy katonai terepjáróra, amelyen a titkár és a három tiszt már vártak bennünket.

Az ÁEH épületéhez érve a kertben fegyveres egyetemista nemzetőrökkel találkoztunk, akiket a teológiáról mint civil hallgatókat jól ismertünk, s akik titokban jezsuiták voltak. Marosfalvy (titokban szintén jezsuita) őket is mozgósította arra az esetre, hogyha a primás felé elindított kezdeményezés leállna.

Miután a primás titkára az épületet hivatalosan átvette, a fegyveres nemzetőrök jelenlé-

te feleslegessé vált. A titkár pedig a tisztekkel és a titkos irattár egy kis részével hamarosan távozott. Hárman maradtunk hátra, Marosfalvy, Kuklay és én.

Miközben vártunk egy teherautóra, hogy a többi iratot is el tudjuk szállítani, feltettem a kérdést, hogy mi értelme van az iratok elszállításának, ha a kormány az épületet már Mindszenty rendelkezésére bocsájtotta? Hiszen az iratokat a legbiztosabban itt lehet megőrizni, ahol vannak.

A délután folyamán hallottuk a rádióban, hogy szovjet tankok özönlenek be, Nyíregyháza felől, az országba. Biztatásomra Marosfalvy felment a várba és elintézte a primásnál, hogy az épület és az iratok őrzését az újpesti nemzetőrök vegyék át. Aztán pedig Vénusz Gyula kispapársunk által szerzett teherautón vacsorára visszaértünk a szemináriumba, ahol érdeklődéssel hallgattuk meg Mindszenty rádióbeszédét.

Ezzel párhuzamosan a primás úgy rendelkezett, hogy Tabódy István papnövendék (volt katonatiszt, akit a primás már régről ismert) vonuljon ki másnap 10 kispappal az ÁEH épületébe, biztosítsa az ott lévő iratok őrzését és gondoskodjék arról, hogy más szervezet azt elfoglalni, illetve lefoglalni ne tudja. Erre viszont a november 4-i szovjet támadás miatt már nem kerülhetett sor.

A bíróság már a tárgyalás folyamán, még karácsony előtt 12 központistát helyezett szabadlábra és a 15 teológus közül csak hárman kaptak súlyosabb börtönbüntetést, a többiek

pedig nem többet mint másfél évet. Ez Prof. Didymus Beaufort ferences szerzetesnek köszönhető, aki a hollandiai nijmegeni katolikus egyetem nemzetközi jog professzora, a holland felsőház tagja és Hollandia kiküldöttje volt az ENSZ általános közgyűlésein. Ilyen minőségében közbenjárt a mi ügyünkben az akkori magyar ENSZ kiküldöttnél. Mindezt szüleim, akik 1956-ban Hollandiába menekültek, hátrahagyott levelezéséből tudom, akik érthető aggódással összeköttetéseket kerestek, hogy segíteni tudjanak rajtunk.

Annak ellenére, hogy enyhe ítéletet kaptam, a további 18 évben állandóan éreztem az újjáélesztett ÁEH elnyomó súlyát, amikor mint pap és teológus a törvényes kereteken belül igyekeztem a vallási élet megújításán dolgozni Magyarországon.

32 éve viszont már Hollandiában élek, de nagy örömmel tölt el, hogy szülőhazámban ma már a vallás- és lelkiismereti szabadság birtokában nemcsak szabadon lehet gondolkozni, hanem lehet szabadon beszélni, írni és élni is.

Visszaemlékezésemmel azoknak a központistáknak járó elismerést kívánom elősegíteni, akik 1956-ban körütekintő előkészítő munkájukkal és rugalmas találékonyságukkal vettek részt az ÁEH elfoglalásában, s akik minderről hosszú időn keresztül kénytelenek voltak hallgatni.

Eredeti megjelenés:

Vigília, 2008. 1. sz. 62–63. o.

HARMADIK ÚT „HITVALLÓK ÉS ÜGYNÖKÖK” KÖZÖTT

Egy „szürke egér” lavírozása a kommunista diktatúrában

1956-ot a Kádár-korszak követte. Az '56-os hősök és áldozatok állnak az egyik oldalon, a hóhérok és árulók pedig a másikon. A két kis csoport között számszerűleg a legtöbbben voltak a túlélők. Nagyon sokan próbálták magukat felszínen tartani anélkül, hogy behódoltak volna. Mindenki sajátos, egyéni módon igyekezett a kommunizmust túlélni, ki több, ki kevesebb szerencsével és sikerrel. Közéjük tartoztam én is.

1976-ig Magyarországon éltem, és szürke kis egérként egy voltam a sok millió lavírozó magyar sorstársam közül. Az ilyenek akkor sem voltak túl érdekesek, és ma sem azok. Ezzel a visszaemlékezéssel fel szeretném hívni a figyelmet arra a sokmillió „szürke” magyar kisemberre, akik nem feltűnő hősök, szörnyeteg hóhérok vagy összeroppant árulók voltak, hanem akik próbáltak és akartak túlélni. Akik negyvenévi elnyomás után megérték a – ha nem is paradicsomi, de mégis valós – szabadság felvirradását. Ezeknek a szürkéknek a „harmadik” útját szeretném az alábbiakban saját emlékeim felidézésével érzékelhetővé tenni. Felhasználom ehhez az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárából (ÁBTL) kikért rám vonatkozó anyagot (összesen 350 oldal). Egyben ajánlom az olvasónak *Tabajdi-Ungváry: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy (2008)* című több, mint négyszáz oldalas művét, amely nyolcvan oldalon keresztül foglalkozik a belügyi hatóságok egyházzal kapcsolatos tevékenységével.

1956 őszén a budapesti Központi Szeminá-

riumban negyedéves bentlakó teológus voltam, utána pedig katolikus papként működtem egészen 1976-ig, amikor is Hollandiába emigráltam. Életmenetemet az a ma már ismert gondosság határozta meg, amivel a Belügyminisztérium (BM) és az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) tartott szemmel, illetve akadályozta újból és újból az egyház megújítása érdekében tett próbálkozásaimat és kezdeményezéseimet.

3.1

RÉSZVÉTEL A FORRADALOMBAN,
LETARTÓZTATÁS ÉS SZABADULÁS

Legjelentősebb 56-os tevékenységem az ÁEH-ban őrzött titkos iratok megszerzésének megszervezésében és lebonyolításában vállalt kezdeményező részvételem volt, amit Mindszenty bíborosnak az akkori kormánytól elnyert meghatalmazása birtokában november 3-án hajtottunk végre. Mindezt a Vigília 2008. januári, valamint az Új Ember 2008. október 26. számában megjelent cikkeimben, valamint a Lénárd Ödön alapítvány „*Magyar Katolikus Egyház 1956*” című évkönyvében (2007) megjelent tanulmányomban (*Az Állami Egyházügyi Hivatal elfoglalása 1956. november 3-án*) részletesen leírtam.

A „Hívó” fedőnevű ügynök (aki a Központi Szeminárium rektorhelyettese volt) 1957. május 3. jelentése (ÁBTL-3.1.5.-O-9969) alapján tartóztattak le június 17-én. A Gyorskocsi

utcai politikai vizsgálati börtönbe vittek, ahol szerencsémre egy cellába zártak egy a rákosista 50-es évek idején már börtönt viselt újságíróval. Tépelődéseimre, hogy mit tegyek, ha társaimról faggatnak, azt tanácsolta, hogy mindent tagadjak. Akármit vallasz, mindent elled fognak felhasználni, mondta. Hallgattam rá, és ez valóban nagyon is előnyömre szolgált. Amikor egyik társammal szembesítettek, ő bevallotta, hogy együtt voltunk az ÁEH épületében, én viszont letagadtam. Akárhogy is kiabált a nyomozó, a szembesítés eredménytelen maradt. Az sem került a vádiratba, hogy egy másik társam – nyilván tájékozatlanságból – bevallotta: '57 februárjában megmutattam neki az ún. „Péter levél” nevű broszúrát, melyben az ún. „ellenforradalmi” események naplószerűen le voltak írva (ÁBTL-V-142296). Persze ezt is letagadtam, és kitartottam amellett, hogy társam rosszul emlékezik. Ez a tagadás annyiban vált előnyömre, hogy november 4. utáni cselekmények nem súlyosbíthatták helyzetemet.

A népbírószági kihallgatásom előtti napon, december 10-én, a Markó utcai fogházban váratlanul két BM nyomozóhoz vezettek le. Mire számítok, kérdezték? Fel fognak menteni – mondtam – mert a törvényes kormány jóváhagyásával hajtottam végre Mindszenty utasítását. Majd felébredek naívságomból, válaszolták, mert négy évre bevágnak a szege-di Csillag börtönbe. (Ez tényleg nem tűnt lehetetlennek, hiszen negyedrendű vádlott voltam a 17 közül.) Ők tudnak segíteni, mondták, ha én is adok valamit. Mit kérnek, kérdeztem. Hát nem hajas babát, válaszolták ingerülten, hanem hogy adjak jelentéseket a társaimról. Erre nem vállalkoztam. Legnagyobb megkönnyebbülésemre, másnap a tárgyaláson az ügyész szólította fel ügyvédemet, hogy kérje szabadlábra helyezésemet. Négy vádlottat félrevezetőnek bélyegeztek, akik életfogytig-

lant, ill. 10, 5, és 4 év börtönt kaptak, a többi tizenhárom „megtévesztettre” azonban csak enyhe ítéleteket szabtak ki és szabadlábra helyezték őket. Velem szemben pedig megszüntették az eljárást.

Hogy mindez nem volt véletlen, azt csak itt Hollandiában tudtam meg. Aggódó szüleim, akik 1956-ban Hollandiába menekültek, kapcsolatba kerültek a Nijmegeni Katolikus Egyetem nemzetközi jog professzorával, a ferences Pater Dydimus Beauforttal, aki a felsőház tagja is volt, és Hollandiát az ENSZ általános közgyűlésein képviselte. Csendes diplomáciával elérte a magyar ENSZ képviselőnél, hogy a második Mindszenty pernek készülő kirakatperben a legtöbben viszonylag könnyű büntetéseket kaptunk, amit ennek a szerencsés közbenjárásnak köszönhattunk.

A Markó utcai börtönben együtt voltam a harcokban részt vett corvinistákkal, a Csepe-li Munkástanács, a Keresztény Front, a Nemzetőrség vezetőségének tagjaival és egyszerű forradalmi vagy nemzeti bizottsági vagy keresztény párti tagokkal is. Rajtuk keresztül ismertem meg belülről a forradalom sokféle arcát és lefolyását. Igen gazdag életpaszettát gyűjthettem össze ezen a pár hónapos „rácsos akadémián”. Kiszabadulásom után felkerestem börtöntársaim hozzátartozóit, többek között azokat a katonatiszteket is, akik Mindszentyt szabadították ki és őrizték, valamint a mi ÁEH-s akciónkat is biztosították. Mély nyomot hagyott bennem Tóth József százados csalódott kijelentése: „Mi kiálltunk az egyház mellett, de a püspöki kar most körlevélben támogatja az államot, amely erőlteti a parasztokat, hogy birtokukat adják be a közösbe, pedig az egyház – tudtommal – védi a magántulajdont. Nagyon kiábrándító, hogy megalkuszunk.” Az ilyen élmények miatt döntöttem úgy, hogyha az erőszak és túlerő miatt már nem bölcs dolog aktívan ellenállni, akkor legalább

hallgatók, és passzívan tiltakozom. Ezen álláspontom mellett húsz évig tartó lavírozásom során mindvégig kitartottam.

3.2

NEHÉZ ÉVEK: 1958–1963

Kiszabadulásom után békés úton igyekeztem helytállni. A Kádár-diktatúra az ismert kollaboráns békepapi rendszer támogatásához a papnövendékek együttműködését is meg akarta szerezni. 1958 májusában az ún. „békegyűlésre” passzív résztvevőként még elmentünk volna, de három társunktól aktivitást is kívántak, amit ők megtagadtak. Megtorlasként ki akarták őket zárni a szemináriumból. Amikor ezt az ebédlőben vacsora után kihirdették, felálltam, és azt mondtam, hogy én sem érzem magam kevésbé hibásnak, mint ők, s ha nekik menniük kell, akkor én is bejelentem távozásomat. Erre felzúdult az egész ebédlő, odajöttek hozzám, 'Szabi nem menj', vagy pedig mi is megyünk, mondták. Ezután az egyes évfolyamok tiltakoztak a rektornál, aki végül is visszavonta a büntetéseket és három társunk maradhatott.

Persze az ÁEH és a békepapság ebbe nem nyugodtak bele. 1959. január végén újabb békegyűlést tartottak, amire a legtöbben már el sem mentek. Erre tizennégy ún. „hangadót” távolítottak el. A többiek tiltakoztak ez ellen, és tiltakozásukat a fenyegetések ellenére sem voltak hajlandók visszavonni. Erre 62 teológust tettek ki az utcára. A szeminárium szinte teljesen kiürült. Itt újból szerencsém volt, mert egy héttel a békegyűlés előtt vidékre helyeztek káplánnak és megúsztam az eltávolítást. A kirúgottak továbbképzését és titkos felszentelését Tabódy István szervezte meg, akit ezért 1961-ben 12 évi börtönre ítélték. Az egyik oktató, Hrotkó Géza osztálytársam, pesti laká-

somban lakott nagyszüleimmel együtt, onnan vitték el és ítélték 3 évre. Minderről tudtam, de már nem vettem benne részt, csak vészjeleket továbbítottam időnként kirúgott osztálytársaimnak.

Túlélésem történetében ebben az időszakban különböző szálak kapcsolódtak össze. Miközben én egy nógrádi faluban voltam káplán, a BM figyeltette pesti lakásomat, ahol a kirúgott központista osztálytársam is lakott, és aki a titkos teológiai képzés egyik vezetője volt. A megfigyelési jelentéshez meglepő módon egy kézírásos melléklet van csatolva: „Kapcsolatai: Sas-őrs” címmel. E mellékletben pedig azoknak a középiskolai osztálytársaimnak a nevei olvashatók, akikkel az 50-es évek elejétől illegális ifjúsági csoportmunkában, cserkészeten vettem részt. Az egyik csoport neve Sas őrs volt. A jelentésben név szerint felsorolt társaim Báldi Tamás, Ginter Károly, Kádár Ágoston, Alföldy Géza ennek szintén tagjai voltak (ÁBTL 3.1.5.-O-11522/4). De hogyan jutott a BM arra a gondolatra, hogy a Vigh Szabolcs lakásában folyó illegális teológusképzést összefüggésbe hozza azzal az illegális Pilis nevű cserkészcsapattal, melyet az ötvenes évek elején Ördögh János volt piarista hittanár szervezett meg? A választ Pomogáts Béla piarista diák-társam 1959. május 6-án tett tanúvallomása-ban találtam meg. Ebben elmondta, hogy Ördögh második csoportját Vigh Szabolcs vezette, tagjai pedig Alföldy Géza, Báldi Tamás, Ginter Károly stb. voltak (ÁBTL „Árulók” c. dosszié 3.1.5.-O-10847).

Tomka Ferenc (*Halálra szántak mégis élünk*, 176. o.) és Mészáros István (...*Kimaradt tananyag... II.*, 180. o.) egyaránt beszámolnak arról, hogy a BM „Fekete Hollók” fedőnevű akciója során 1960 novembere és 1961 februárja között ezer lakásban tartott házkutatást, és nyolcszáz személyt vett őrizetbe, hogy az összes illegális egyházi csoportot felszámolja. Az

akció előkészítése során, 1960. március 31-én Pomogáts Bélától egy újabb huszonegy oldalnyi kézzel írt önvallomást csikartak ki, mely a „Fekete Hollók” c. csoportdossziében található meg. Pomogáts ebben két oldal terjedelemben részletesen ismertette az Ördögh által vezetett csoportmunka szervezetét, az ott folyó hittanoktatást és világnézeti képzést. Azt is leírta, hogy értesülései alapján Alföldy Géza, Báldi Tamás, Ginter Károly és Vigh Szabolcs továbbra is kapcsolatban és barátságban vannak egymással (ÁBTL 3.1.5.-O-11802/2). Megjegyzem, hogy ekkor már nem kiskorú középiskolás diákok voltunk, hanem mindannyian végzett diplomások. Érthető tehát, hogy a Nógrád Megyei Rendőr Főkapitányság Politikai Osztálya mindezek alapján 1960 novemberében figyelő dossziét nyitott rólam (ÁBTL V 142296).

Az említett országos „nagy begyűjtést” egyelőre megúsztam, de jött helyette más. 1961 tavaszán az endrefalvai plébánián falbontás közben találtak egy rozsdás világháborús orosz géppisztolyt, ún. „davaj-gitárt”. Kiszállt a rendőrség, kihallgattak. Tudtam a pesti házkutatásokról, meg több központista társam letartóztatásáról. Gondoltam, hogy a géppisztoly most jó ürügy lesz arra, hogy engem is elvigyenek fegyverrejtegetés miatt. A BM tervezte is, hogy 1961. július 14-én 13 órakor ki fognak hallgatni „beszervezés és megismerés céljából”, de erre nem került sor, mert Szeifert J. rendőr őrnagy saját szignójával kihúzta a nevemet a kihallgatandók listájáról (ÁBTL 3.1.5.-O-11522/3). Így aztán nem hallgattak ki sem a régi Pilis-ügyek, sem a Tabódy-féle titkos papképzés miatt. Gondolom azért, mert az illegális Pilis-cserkészlet Pomogáts első vallomása és Ördögh János kihallgatása után már 1959-ben leállt. A Tabódy-ügyben pedig nem vettem részt aktívan, csak a lakásomat használták.

Miért nem mentem szüleimmel 1956-ban Hollandiába, hiszen apám többször bejött a szemináriumba és próbált erre rábeszélni? Akkor úgy éreztem, hogy mint jövőendő papnak most éppen Magyarországon van a helyem, ahol az embereknek nehéz a sorsuk. Hiszen ma is vannak diplomás fiatalok, akik önként vállalkoznak arra, hogy például orvosként fejlődő országokba menjenek, és hivatásukat ott igen nehéz, sokszor veszélyes körülmények között gyakorolják. Mint „szürke kisegér” szolidáris akartam maradni bajtársaimmal, forradalmi harcostársaimmal. Bíztam abban, mint akkoriban sokan mások, hogy békés úton sikerül majd lassacskán valamit megvalósítani a forradalom célkitűzéseiből.

3.3

KONSZOLIDÁCIÓ ÉS ENYHÜLÉS AZ 1963-AS AMNESZTIA UTÁN

Elhatároztam, hogy az akkori törvényes keretek között próbálok a lehető legtöbbet elérni, de nem működök együtt a békepapokkal és beszervezni sem hagyom magam. Tudtam, a BM továbbra is állandóan szemmel tart. Tabajdi-Ungváry állapítják meg, hogy a BM 1968-ban kb. 5500-5700 személyről szóló figyelő dossziét tartott nyilván. Ezek 90-92%-a passzív személyekből állt, akik múltjuk miatt kerültek a listára, de már nem voltak aktívan rendszerellenesek. A megfigyelték között 427 volt az egyházi személy, közülük pedig 113-an éltek Budapesten (i.m. 180-181. o.) Azt is elmondják, hogy a kb. 5500 beépített ügynökből 380, ill. 1977-ben már 421 az egyházi reakció elhárítására volt ráállítva (i.m. 191. és 286. o.).

Az 1963-as amnesztia után már sokan kaptak útlevelet, hogy 56-ban disszidált rokonikat meglátogathassák. Az én útlevélkérelme-
met minden indoklás nélkül újból és újból el-

utasították. 1964. október elején behívtak az útlevélosztályra. A „beszélgetés” négy óra hosszat tartott és a lényege az volt, hogy a nyomozó tudna nekem segíteni, ha én is segítek neki. Ezt a második beszerzési kísérletet is kerek perccel elutasítottam. Önbizalmat adott az a tapasztalat, amikor a bírósági tárgyalás előtti napon a nyomozók négy évvel fenyegettek, másnap mégis szabadlábra helyeztek. Saját bőrömmön tapasztaltam meg, hogy még a kisujjamat sem szabad odaadni. Mondanom sem kell, hogy fellebbezésemet újból elutasították, vagyis nem kaptam útlevelet.

1964. október 27-én „Tóth Péter” fedőnevű hálózati ügynök utasítást kapott, hogy igyekezzen adatokat szerezni Vigh Szabolcs tokiói káplán tevékenységéről, jelenlegi magatartásáról és Budapesten lévő kapcsolatairól (ÁBTL 3.1.2.-M-37113). Egy év elteltével a Komárom Megyei Rendőr Főkapitányság megállapította ugyan, hogy „ellenőrzését hálózati úton és körzeti megbízotton keresztül végeztük. Magatartása ellen politikai szempontból jelenlegi tartózkodási helyén kifogás nem merült fel”. Ennek ellenére „Figyelő dossziében történő ellenőrzését továbbra is szükségesnek tartom” (ÁBTL V 142296). Útlevelet azonban 1965-ben, és a következő években sem kaptam.

Apám különböző összekötései révén újból és újból közbenjárókat keresett, hogy az ún. enyhülés jegyében nekem is adjanak útlevelet. A készségesen segítők próbálkozásai azonban éveken keresztül eredménytelennek bizonyultak. Zágon József prelátus 1965-ben például a következő választ írta Rómából: „Kedves Doktor Úr! Sajnálattal olvastam, hogy kedves fia fellebbezését is elutasították. Július folyamán itt járt egy esztergomi pap, aki azt a bizalmas információt hozta az apostoli adminisztrátortól (Schwarz-Eggenhoffer Artúr), hogy ne tegyek több lépést ebben az ügyben, mert a helyzet reménytelen”.

1968-ban virágnyelven végül azt az ötletet adtam apámnak, hogy bécsi útja alkalmával keresse fel Kőnig bíborost, aki rendszeresen tárgyal a magyar kormánnyal. Kőnig fogadta apámat, aki garantálta neki, hogy nem fogok disszidálni. Kőnig Cserháti püspököt, a püspöki kar titkárát, s egyben a Magyarok Világszövetsége Elnökségének tagját kereste meg. Cserháti 1968 tavaszán négy fellebbezésem után újból és újból jelezte, hogy most már meg fogom kapni az útlevelet, de közbenjárása eredménytelen maradt, fellebbezéseimet rendre elutasították. Ezután április végén apám egy nagyon keményhangú levelet írt annak a bécsi ismerősének, akinek Kőnig bíboros diákkori évfolyamtársa volt. Levelében ostromozta „azt a propagandát, mely az enyhülés látszatával csalogatja nyugatról a turistákat, de igazi arca a kulisszák mögött nem változik. A magyar megbízott az ENSZ Emberi Jogok Bizottságában jogegyenlőséget követel mindenki számára Afrikától Európáig, de fiam még 12 év után sem látogathatja meg külföldön élő családját”. Ismerőse eljuttatta apám levelét a bécsi magyar sajtóattaséhoz. Ezután megkaptam az útlevelet.

Hollandiai látogatásom után ígéretemhez híven visszatértem Magyarországra abban a reményben, hogy most már megtört a jég, hiszen bebizonyítottam, hogy nem akarok Nyugaton maradni. Csalódtam. Két év múlva újból elutasították kérvényemet azzal az indoklással, hogy „kiutazásom közérdeket sért”. 1971-ben ugyan kiengedtek húgom esküvőjére, de 1972-ben öt évre újra eltiltottak minden külföldi utazástól. Több szinten fellebbeztem, végül egy magas rangú rendőrtiszt hivatott be. Meghallgatott, és az volt a válasza, hogy most már más idők járnak, és oda fog hatni, hogy megkapjam az útlevelet. 1973 tavaszán feljött a pozsonyi úti lakásomra, letette az útlevelet az asztalra, és azt mondta, hogy egy kis személyes kérése volna

még. Ha visszajöttem, akkor neki személyesen számoljak majd be hollandiai benyomásaimról. Ezt azzal hártottam el, hogy ő sokkal többet tudhat meg a sajtóból és hírügynökségi jelentésekből, mint én egy utazáson. Erre meglepődött, de otthagyta az útlevelet.

3.4 ÚJ STRATÉGIA

Hollandiából újból visszatértem Magyarországra. Miért is? Azért, mert a magyar egyház megújításán akartam dolgozni a II. Vatikáni zsinat szellemében. Ez a célkitűzés lelkesített. Úgy gondoltam, hogy most már bebizonyítottam, hogy nem vagyok ellenség, és szentül hittem, hogy lehetőségem lesz egy „harmadik útra”. De újra tévedtem!

Tabajdi-Ungváry rámutatnak arra, hogy a 70-es évektől kezdve a BM új stratégiát vezetett be. Mellőzte az olyan kirakatpereket, amelyben az egyházi reakció a volt gróffal és katonatiszttal fog össze a nép ellen. Ehelyett a BM az ÁEH-n keresztül adott utasításokat a konzervatív és félénk egyházi vezetőknek, hogy saját belső intézkedéseikkel ők valósítsák meg a BM céljait (Tabajdi-Ungváry i.m. 285–86., 301. és 319. o.). Két személyes tapasztalatomat osztom meg az olvasóval, hogy lássa, hogyan akadályozta a kommunista párt, ill. a BM-ÁEH vonal az egyház belső megújítását.

3.4.1

A családtervezés és születésszabályozás erkölcsi megítélése

1968-ban a „Humanae vitae” kezdetű pápai enciklika kifejezetten megtiltott mindenféle mesterséges fogamzásgátlást. Lelkipász-

tori tapasztalatból tudtam, hogy ez a rendelkezés az egyházhű és lelkiismeretes katolikusok mindennapi életében igen nagy teher és sok belső konfliktus forrása. Ennek felismerése késztetett arra, hogy doktori értekezésem erről a problémáról írjam. Disszertációm kiindulópontja Karl Rahner neves zsinati teológus gondolata volt: „Az ember egy változó világban él. A világ változása visszahat az emberre és ő maga is megváltozik. Feladata pedig az, hogy a változásokat felismerve ezek következményeit beépítse egyéni és társadalmi életébe. Más szóval, hogy erkölcsi eszméit és normáit a változásoknak megfelelően fejlessze tovább.” (Rahner: Theologisches Wörterbuch 126. o.).

Disszertációm lényegét a Vigília egy 1972-es számában „*A családtervezés lelkiismereti válsága*” címmel tettem sokak számára elérhetővé. Mondanivalóm lényege az volt, hogy nem az eszközök megválasztása, hanem a szeretet gondozása és megőrzése a legfontosabb feladat. A szeretet kölcsönös ápolása, mind lelkileg, mind érzelmileg és testileg magasabb érték, mint a pápai előírás követése. A megtermékenyítést döntően a szeretet minősíti erkölcsileg is, melyhez a megválasztott módszer csupán eszköz és nem fordítva.

1973-ban egy papi továbbképző összejövetelen kifejtettem: az is a lelkipásztor feladata, hogy szempontokat adjon a házastársaknak szeretetük fenntartására és ápolására, aminek érdekében személyes helyzetükben tudatosan, jó lelkiismerettel, félelem és büntudat nélkül mellőzhetik a pápai előírás betartását. Ezt azután 1974-ben a Teológia folyóiratban megjelent cikkemben (*A családtervezés a gyónatási gyakorlatban*) részletesen is megmagyaráztam. Ennek megjelenése után Lékai László püspök rendre utasított, és felszólított, hogy vizsgáljam felül nézeteimet. Levelemre azon-

ban nem válaszolt, és személyes meghallgatáson sem fogadott, pedig ebben az időszakban az ilyen közérdekű kérdésben már lehetőség volt a dialógusra.

Kósa Erzsébet szociológus a Világosság nevű materialista világnézeti folyóiratban a Vigiliában megjelent cikkemre reagálva például a következőket írta: „tudom, hogy Vigh Szabolcs cikkében kifejtett álláspont ma még korántsem egyértelműen elfogadott a katolikus egyházon belül. [...] Hogy ennél a felfogásnál továbbmenni, és következetesebb álláspontot elfoglalni a katolikus egyház mai dogmatikai álláspontjának keretei között aligha lehet. [...] Vigh Szabolcs alapjában azt az álláspontot képviseli, hogy ha a konkrét helyzetben két lényeges érték csak egymás rovására érvényesíthető a cselekvésben, ilyenkor a fontosabbat kell választani. [...] Én magam is anya vagyok – nem mindegy nekem, hogyan vélekedik a családtervezés kérdéseiben a katolikus egyház. [...] Ezért örülök a cikkíró álláspontjának, mert hozzájárulhat belső görcsbe merevedett gátlások csökkentéséhez és egyenrangúbbá váló nőtípus kialakításához” (Világosság, 1972. 407-408. o.). A konzervatív egyházi vezetőség sajnos ellenezte a valódi dialógust, ezzel a belső megújítást. Így a vizet a BM malmára hajtotta, amely az ilyen, egyházon belüli „lefejezéseket” örömmel vett tudomásul.

Néhány hónap eseményei a leírt tapasztalatokat csak megerősítették:

- 1973. szeptember 12-én a budapesti érseki helynök felkérésére a Hittudományi Akadémia dísztermében a budapesti papságnak előadást tartottam a hollandiai katolikus egyház helyzetéről. A terem zsúfolásig tele volt, nagy volt az érdeklődés. Az előadásról „Fekete Mihály” fedőnevű ügynök már október elején részletes beszámó-

lót juttatott el a Budapesti Rendőr Főkapitányságon Haraszti őrnagynak (ÁBTL 3.1.2-M-36243).

- Ugyancsak 1973-ban holland közvetítéssel lehetőségem nyílt arra, hogy ösztöndíjjal részt vegyek a washingtoni George Town egyetem etikai intézetében egy nemzetközi kutató csoport munkájában, amely a születésszabályozással és a demográfiával összefüggő erkölcsi problémákat tanulmányozta. Október 19-én engedélyt kértem, hogy erre a kutató munkára kiutazhassak. Kisberk püspök elutasító válasza igen hamar, tíz nap után megérkezett.
- Közben Haraszti őrnagy október 23-án újabb megbízatást adott „Fekete” ügynöknek, hogy készítsen jellemzést Vigh Szabolcs káplánról és baráti köréről (ÁBTL 3.1.2.-M-36243).
- Szabó Csaba–Soós Viktor Attila *Világosság* (2006) című munkájukban szakszerűen mutatják be, hogy a BM egy szigorúan titkos megbízottat épített be a Magyar Külügyminisztériumba, akinek az volt a feladata, hogy „felderítse” azokat, akik ösztöndíjas teológusként többek között Hollandiába vagy Belgiumba készülnek kiutazni, hogy alkalmasak-e „hírszerzői” feladatok ellátására (lásd 32-33., 98., 105., 108. és 114. o.).

A mozaikkockák alapján összeáll a kép: 1973 tavaszán az útlevél átadásakor nem vállaltam, hogy a rendőrtisztnek személyes beszámolót tartsak hollandiai tapasztalataimról, ezért a BM az ÁEH-n keresztül Kisberk püspöknek megtiltotta, hogy a kért külföldi tanulmányutamat engedélyezze.

Jól szemmel tartottak 1966 és 1976 között, mert erről az időszakról 28 rólam szóló jelentést kaptam kézhez az ÁBTL-ből.

3.4.2

Hitoktatás a vasárnapi diákmisék alkalmával

A 60-as években az iskolai hitoktatás Budapesten gyakorlatilag megszűnt. Az 1971-es hollandiai tartózkodásom alatt szerzett tapasztalatok hatására 6-8 káplántársammal együtt egy munkacsoportot hoztam létre abból a célból, hogy a hitoktatást a vasárnapi diákmisé keretébe helyezzük át. Két körülmény támasztotta alá ennek megvalósítását. (1) 1971 őszén Mindszenty bíboros elhagyta Magyarországot, aminek következtében bizonyos egyházpolitikai enyhülést feltételeztünk. (2) Rómában pedig bizonyos belső egyházi rendelkezéseket tettek közzé a vasárnapi istentiszteletek szertartására vonatkozóan. Ezek szerint azt a vasárnapi misét, amelyen a gyerekek jelentősebb számban vesznek részt, úgy lehetett már végezni, hogy az a gyerekek pszichológiai adottságainak és a pedagógiai követelményeknek megfeleljen.

Munkacsoportunk felosztotta a hitoktatás anyagát négy iskolaévre és annak megfelelő számú vasárnapra. Minden vasárnapra más és más dolgozta ki a prédikációt és választotta ki a témához illő bibliai részt, valamint állította össze a témával szervesen összefüggő igeliturgiát. Az elkészített anyagot közösen átbeszéltük, majd legépelve szétosztottuk. Ez a munkamegosztás nemcsak időmegtakarítást jelentett, hanem minőségi javulást is hozott. Új kezdeményezésünket és munkamódszerünket részletesen ismertettük egy a Teológia folyóiratban 1974-ben megjelent cikkünkben, valamint a budapesti papságnak tartott ismerető előadásban. A lelkes fogadtatás hatására a püspöki karhoz fordultunk, hogy támogassa a négy éves anyag kiadatását, azaz közkinccsá tételét. Kérésünket eleinte érdeklődéssel

fogadták, de egy idő után elfektették, és végül nem merték felvállalni.

A BM-nek ebben az esetben is sikerült egy az adott kereteken belüli és kizárólag belső egyházi megújulást célzó kezdeményezés elterjesztését megghiúsítani, amely pedig nem lépte túl az állam és egyház közötti megegyezések kereteit. Az állami felügyeletet bizonyítja, hogy 1971-74 között tíz ügynöki jelentés foglalkozik a diákmisékkel kapcsolatos tevékenységgel. Sőt még 1978-ban is készült egy jelentés, pedig akkor már két éve Hollandiában éltem. Egy bizonyos „Pákozdi János” fedőnevű titkos megbízott jelentette: „Hajnal Róbert és Vigh Szabolcs hosszú éveken át dolgozott a 3-10 éves gyerekek vallásos nevelésének, oktatásának kérdésein. ...egy elméletileg nagyon megalapozott és gyakorlatban sok részletében kipróbált módszert dolgoztak ki, amelynek irányelvei korszerűnek, vonzóknak mondhatók. A pap-gyermek kapcsolata ebben a rendszerben megváltozott. Új a gyerekek igényeihez alkalmazkodó formákat kerestek. ...az elkészült anyagot nemcsak a magyar püspöki karnak küldték el, hanem Rómába is. Nagy elégtétel volt számukra, hogy munkájuk egy részét hivatalos vatikáni anyagban is vizionálhatták. Itthon sajnos még ma sem kaptak lehetőséget a bizonyításra. Vigh Szabolcs Hollandiában telepedett le, egyházi engedéllyel megnősült. Valószínű, hogy ott szabad kezet kap a munkában, hiszen a holland egyházi vezetés eddig is példamutatón járt el az egyházi munka megújításában, korszerűsítésében” (ÁBTL 3.1.2-M-37857/3). Az említett anyagot, amit kivándorlásomkor engedéllyel vittem magammal, valóban én küldtem el Szabó Ferenc jezsuita szerzetesnek Rómába, segítségét kérve a kiadás előmozdítására.

1979-ben még egy három oldalas levelet írtam erről Lékai bíborosnak, de erre sem érke-

zett érdemi válasz. Ma már nem csodálkozom ezen, mert tudom, hogy a sokat hangoztatott egyház és állam közötti jó viszony azt is jelentette, hogy frissen kreált bíborosként neki már 1976 őszén véghez kellett vinnie a BM-ÁEH által előírt újabb egyházzellenes megszorításokat. Ez persze nem zárta ki, hogy VI. Pál pápa 1977 júniusában személyes audiencián is fogadja Kádár Jánost. A megfigyeléseket azonban folytatták, az én dossziémat a BM például csak 1987 júliusában (fiam születési évében) zárta le véglegesen (ÁBTL V-142296).

3.5

MÉGIS EMIGRÁCIÓ?

A II. Vatikáni zsinat után a magyar egyház megújítását olyan feladatnak tartottam, amiért a nehézségek ellenére is nagyon szívesen és odaadóan dolgoztam. Bár 1968-75 között négyszer jártam Nyugaton, a magyarországi egyház megújítását fontos életcélként tartottam, ezért mindig visszatértem. Lassan azonban tudomásul kellett vennem, hogy erőim végéhez értem. A BM-ÁEH vonal a konzervatív egyházi vezetőséggel karöltve minden kezdeményezésemet megghiúsította. Az állam és az egyházi vezetőség malomkövei között őrlődve egyedül maradtam. Feletteseim cserbenhagytak. A BM taktikája győzött (Ld. Tabajdi-Ungváry i.m. 170.o.). A harmadik úton, amelynek kiépítésével újból és újból próbálkoztam, mindig „megfúrtak”. Betelt a pohár: pontot kívántam tenni papi pályafutásomra és megragadtam a lehetőséget, hogy áttelepüljek Hollandiába. Szerencsés körülmény volt ehhez, hogy a magyar állam 1975-ben aláírta azt az emberi jogokról szóló Helsinkii egyez-

ményt, amely családegyesítés alapján lehetővé tette, hogy kivándoroljak szüleimhez Hollandiába. 1976 februárjában utaztam el. Lékai érseket hamarosan kinevezték bíborossá, neki már 1976 őszén - a BM-ÁEH hűséges vazallusaként - 120 aktív lelképásztorral szemben kellett büntető rendszabályokat alkalmaznia. Ezt nekem sikerült megúsztatnom, de egyik legjobb barátom, Pauka László káplán, aki tőlem a diákmise-csoport vezetését átvette, ennek a hajszának következtében lett 'ügymond' öngyilkos 1977. elején.

3.6

BEFEJEZÉS

Ennyi az én húsz éves „szürke” lavírozásom története a magyar kommunista diktatúrában. Most pedig élvezem a szabadságot és elfogadom a szabadsággal együtt járó terheket is.

Végül köszönetet szeretnék mondani mindazoknak a sorstársaknak, akik lavírozásomban segítő kezet nyújtottak, akikkel bizalmasan meg tudtam beszélni az önmagukban talán kis, de nekem égetően fontos problémákat. Volt közöttük nagybácsi, orvos, megbízható kolléga, régi jó barát, osztálytárs, később külföldről visszalátogató szülő, testvér és jó érzésű világi munkatárs vidéken és Pesten egyaránt. Nekik is köszönhettem, hogy nem őrlődtem fel az említett malomkövek között. Az ideálisan megálmodott harmadik út építése közben, a viharzó tengeren sem tudtak víz alá nyomni, hanem sikerült végül is egészségesen partot érnem és testben-lélekben újjászületnem.

Eredeti megjelenés:

Egyházforum, 2009. 5-6. sz. 45-50. o.

CSALÁDTERVEZÉS ÉS EGYHÁZI NORMÁK*

XVI. Benedek pápa közelmúltban tett afrikai utazása során újból elítélte a fogamzásgátló óvszerek alkalmazását az AIDS elleni harcban. Nem újdonság, mert tavaly háromszor, legutóbb karácsonyi beszédében jelentette ki, hogy a mesterséges fogamzásgátlás (pirula, óvszer, pesszárium) egyetlen módja sincs engedélyezve. Annak ellenére, hogy az elmúlt nyáron 50 haladó katolikus csoport nyílt levélben kérte a pápától a fogamzásgátlás tilalmának feloldását.

Hans Küng (81) neves haladószellemű svájci teológus ez év február 25-én a Le Monde-nak adott interjújában arra hívja fel a figyelmet, hogy a pápa a holocaustot tagadó Williamson püspök és néhány száz az egyházból kizárt társának visszavétele helyett inkább azoknak a százmillióknak a helyzetén könnyíthetett volna, akiknek a fogamzásgátlás egyházi tilalma tartósan komoly problémát okoz.

Figyelmemet most az európai magyar helyzetre összpontosítom, ami alapvetően más, mint az afrikai. Magyarországon 1956-tól kezdve 20 éven keresztül katolikus papként működtem és volt alkalmam közről megismerni a hívek problémáit a családtervezéssel és fogamzásgátlással kapcsolatban. Doktori értekezésemmel és akkori cikkeimmal (1970–74) igyekeztem a lelkiismereti válság-

gal küszködők segítségére lenni. Magyarországon a népét az elöregedés fenyegeti. A születések száma hosszú évek óta kevesebb, mint a temetéseké (2008-ban 35 000-el). A mai helyzeten Tárkányi Ákos demográfus szerint egy családbarát politikán kívül a több gyermek vállalását értékelő erkölcsi hozzáállás is segíthetne.

A hivatalos egyházi álláspont következtében a gyerekszerető és lelkiismeretes hívők közül sokan még ma is két malomkö között őrlődnek. Aki tiltott módon gyakorolja a fogamzásgátlást, az halálos bűnt követ el. Ha ezután elmegy gyónni, akkor azt is megfogadja, hogy a jövőben nem fog tiltottan védekezni. Ha viszont ezt mégis megteszi, akkor nem gondolhatja józan ésszel, hogy csupán „gyengeségből” esett bűnbe. Erre a lelki vívódásra nem válasz, hogy Isten nagylelkű és megbocsájt, ha nem bírjuk betartani az egyház parancsát. Aki ugyanis újra és újra tudatosan tiltott fogamzásgátló eszközt használ, az nem ígérhette meg komolyan Istennek, hogy ezt nem fogja tenni. Esetleg arra vállalkozik, hogy állandóan attól retteg, mikor esik újból bűnbe, vagy teherbe. Az ilyen lelki őrlődés könnyen vezethet neurózishoz vagy belső meghasonláshoz.

* Az itt közölt írás egy Budapesten 2008 novemberében rendezett konferencián elhangzott előadás rövidített változata. A teljes szöveg megtalálható: www.felelosseg.atw.hu

4. I AZ EGYHÁZI TANÍTÁS TÖRTÉNELMI BEÁGYAZÓDÁSA

A fajfenntartás ösztöne az embernél nincs úgy programozva, mint az állatoknál. A nemileg érett férfi és nő szinte mindig képes a termékenységre. Az emberiség történetében hosszú évezredekken keresztül a korlátlan nemzés egyben a fennmaradás biztosítása végett történt, mert a megszületett gyerekek fele sem érte meg 15. életévét. A járványok, természeti katasztrófák és törzsi háborúk okozta magas halálozást pedig csak a legerősebbek és legéletrevalóbbak élték túl. A férfiaknak nem ritkán félelmüket legyőzve kellett megküzdeni riválisukkal a nőért, majd pedig az ellenséggel a családi tűzhely védelmében. A nőknek pedig az anyasággal járó veszélyeken kellett túltenni magukat mikor gyereket fogantak, hiszen naponta szembesültek a szülő anyák illetve újszülöttek halálával. A kereszténység mindehhez jó másfél évezreden keresztül erkölcsi normáival adott támogatást, és így biztosította a szexuális rend fenntartását. A vallás tiltásai, erkölcsi előírásai megkivánták a házastársaktól, hogy tartsanak ki egymás mellett („holtomiglan, holtodiglan”), akkor is, ha a nehézségek miatt már nem lenne kedvük hozzá, mert ez garantálta az életképes utódok felnevelését. A sok szülés létkérdés volt, nem luxus.

A 19. század találmányai, ipari és gazdasági forradalma viszont oly mértékben javították meg az életkörülményeket, hogy a korai elhalálozás rohamosan csökkent. A fennmaradás biztosítása megoldódott, a túlnépesedés viszont problémává vált. A világ lakossága 200 év alatt egymilliárdról hatmilliárdra növekedett. Ha ez így megy tovább, akkor 2050-ben már az lesz a kérdés, hogy a kb. 9-10 milliárd lakosból hányan fognak éhen halni, illet-

ve AIDS-ben szenvedni. A katolikus egyház ugyanakkor mint a változatlan erkölcsi rend hagyományos őrzője a fogamzásgátlásra vonatkozó erkölcsi előírásaiban nem tartott lépést a soha nem tapasztalt rohamos változásokkal.

Magyarországon Trianon után a társadalom poszt feudális maradt. A nemzeti fájdalmat és felszított sovinizmust egy végzetes háború, majd a szovjet mintájú diktatúra követte. Mindezek hatására a közfelfogásban a hierarchikus alkalmazkodás felfelé és az elvárás lefelé mind a mai napig fennáll. A nehéz időkben az egyház bár reményt fenntartó támasz volt, ugyanakkor egy meg nem változtatható szexuális értékrendet hirdetett. Az átlagos hívő pedig úgy gondolta, hogy az egyház van közel Istenhez, tehát ő tudja a legjobban, hogy mi jó.

A '89-es fordulat után a szekularizált demokráciában kiderült, hogy az egyháznak a társadalom fennmaradását célzó évszázados szexuális normái nem adnak választ az egyének mindennapos problémáira. A modern ipari társadalomban a technológiai fejlődés oly mértékben befolyásolta az emberek életét, hogy ma már nem elegendő csupán hősiek helytállásra, önmérsékletre és áldozatvállalásra buzdítani egy úgymond erkölcstelen, liberális és ateista világgal szemben.

Tomka Miklós vallásszociológus 2008-ban végzett felmérése szerint a magyar összlakosság több, mint fele szívesen venné, ha az egyház a családtervezés ügyében újra véleményét nyilvánítana. Az egyház felelős vezetői azonban hallgatnak vagy mellébeszélnek. Erre mutat rá Somfai Béla jezsuita professzor, amikor elmondja, hogy örül annak, hogy a püspöki kar körlevele a házasságról nem foglalkozott a fogamzásgátlással, mert a hivatalos egyházi tanítást ma sem lehet megvédeni abban a formában, ahogyan azt a tanítóhivatal hirdeti. A magyar püspöki kar a

házasságról és családról szóló körlevelében (1999) támogatja ugyan a 2-3 gyermekes családmoddelt, de az egyházi tanítás betartása más eredményre vezetne.

4.2

AZ EGYHÁZI TANÍTÁS MAI ELLENTMONDÁSAI

A pápa és a püspökök látszólag igen humánus nézetet hirdetnek. Hangsúlyozzák a teljes emberi, vagyis lelki, érzelmi és testi kibontakozás fontosságát a szexuális kapcsolatban. A pápa fennköltén mondja, hogy a házások fenntartás nélkül ajándékként nyújtják magukat egymásnak. A mi európai kultúránkban azonban nem az AIDS terjedésének fékezése a fő kérdés, hanem az, hogy mit tegyenek azok a szülők, akik már 2-3 gyermeket vállaltak, vagy azok, akiknél ez sem lehetséges? A mindennapok valóságától igen távol áll a pápa akkor, amikor minden egyes nemi aktus termékenységre való nyitottságát hirdeti, de még sohasem élte át, vagy vette számításba a nemi kapcsolat testi, érzelmi és lelki kölcsönhatásait, melyek a megtermékenyülés lehetősége nélkül is kihatnak a teljes személyiségre. Figyelmen kívül hagyja azt a lelki többletet is, amelyben azok a gyermekek részesülhetnek, akiknek szülei örömteli szexuális összhangban élnek, nem is beszélve arról a pozitív hatásról, amelyet az ilyen családok az egész társadalomnak nyújtanak. Míg a gyermekáldásban nem részesülhetők pároknál az egyház kiemeli, hogy ők is pozitív szerepet tölthetnek be a társadalomban, addig mintha elvitatná ezt azokatól, akik indokolt esetben a megtermékenyülés további lehetőségét mesterségesen kizárják.

A pápai előírás szerint az Isten által elgondolt „természetben” a nemi kapcsolatnak elválaszthatatlan része a megtermékenyítés lehetősége. Az embernek van ugyan joga ezt lele-

ményes számítással vagy önmegtartóztatással kikerülni, de nincs joga mesterségesen megakadályozni. Elgondolkoztató, hogy a „természet” befolyásolására hivatkozva miért ítéli el a pápa a fogamzásgátló tablettát, a szívátültetést viszont nem?

A biblia szerint Istentől a „szaporodjatok, sokasodjatok és hajtásatok uralmatok alá földet” feladatot kaptuk. Az állatoktól eltérően az embernél éppen az „természetes”, hogy fajfenntartásának irányítását is saját kezébe tudja venni miután leleményességével („uralom”) legyőzte a vad természet fenyegető veszélyeit. Az emberiség fennmaradása most egyre inkább a minőségtől és nem a mennyiségtől függ.

Közismert, hogy az időszakos megtartóztatás az ún. naptármódszerrel mennyire megbízhatatlan. Újabban az ún. Billings-módszert propagálják, amely hőmérőzéssel és egyéb női genitális változások pontos megfigyelésével és feljegyzésével állapítja meg a terméketlen napokat. Viszont maga a Természetes Családtervezők Munkaközössége állítja, hogy ez a módszer csak testileg és lelkileg kiegyensúlyozott életvitel és összehangoltság mellett megbízható. Már stressz, rosszullet, de utazás, gyógyszerek stb. is zavaróan befolyásolják a megbízhatóságot.

A kereszténység Jézustól kezdve – aki a zsidó ószövetséget idézi: „a férfi ezért elhagyja apját és anyját, feleségéhez csatlakozik és kettő testben egy lesz” – a „testiségen” belül mindig a szeretet központi jelentőségét hirdette. A nemi szeretetkapcsolatnak egyszersmind szerves része az érzéki élvezet, az érzelmi és a lelki kiteljesedés. A gnosztikusok viszont az érzéki élvezetet önmagában rossznak tekintették, amit csak a termékenységre való nyitottság tehet jóvá. Ez a gnosztikus befolyás még ma is jelen van az egyházban. Erre mutat Szenes Márta pszichológus felmérése, aki vallásos főiskolások és egyetemisták intimitását ku-

tatva figyelt fel arra, hogy interjú alanyai úgy nyilatkoztak a szexről, mint ami „mocskos dolog”, az érzéki örömek pedig bűnös megvetendő cselekedetek. A vallásos emberek mintha kevésbé lennének képesek arra, hogy a szexualitást önátadó szeretetük kifejezéseként értelmezzék még akkor is, ha meggátolják a fo-

gamzást. Vajon nem kellene-e végre megtisztítani a gnosztikus eretnekség maradványaitól az egyház tanítását?

Eredeti megjelenés:

Egyházforum, 2009. 3. sz. 21–22. o.

SZERELEM, ÉLVEZET, BOLDOGSÁG, CSALÁDTERVEZÉS

5.1

A NÉPESEDÉS VÁLTOZÁSA

Bruck Gábor és Vági Zoltán „Kapitalizmus a gyűlölet tárgya” című cikkükben részletesen bemutatják, hogy „Az emberiség fő ellensége évmilliókig az éhség volt”. „Még a felvilágosult Franciaország legtöbb polgárának is alig jutott több gabona az életbenmaradáshoz szükségesnél... Az éhínségeknek világszerte még a XIX. században is legalább százmillió áldozata volt” (*Élet és Irodalom*, 2009. 3. sz. 6. o.).

Hans Achterhuis holland filozófus szerint pedig a szaporodás kíméletlen szabályozása nemcsak az állatvilágban figyelhető meg. A háború ugyanis az emberiség történetében az őskortól kezdve állandóan visszatérő jelenség volt, amiben a férfiak mintegy 25 százaléka pusztult el, s ez korlátozta a túlnépesedést. Még leírni is hátborzongató, hogy csak a kambodzsai és ugandai népirtás éri el a régi korok 25 százalékos veszteségét. A modern háborúk áldozatainak száma meg sem közelíti ezt az arányt (*Trouw*, 2010. 9. sz. 25. o.).

Európában az ipari forradalom következtében 1850-től kezdve a gazdasági átalakulás eredményeiből már a széles tömegek is profitáltak. Ennek következtében a világ összlakossága a francia forradalom után 200 év alatt 981 millióról 6 milliárdra emelkedett. (*Élet és Irodalom*, 2009. 3. sz. 6. o.). A jólét következtében azonban a fejlett országok lakossága az elmúlt évszázadban több hullámban, legutóbb 1960 óta, rohamosan csökkent. A szülni képes

nők Közép- és Kelet-Európában az ezredfordulón átlagban már csak 1,5 gyereket hoztak világra. (Tárkányi: *A családok helyzete a mai világban és a magyar társadalom*, Internet, 2008.)

Az anyagi jólét növekedése ebben az időszakban együtt járt a nők munkába állásával és személyes kibontakozásuk lehetőségével. Tárkányi azt is megállapítja, hogy „a rendszerváltás óta a többi volt szocialista országhoz hasonlóan Magyarországon is igen nagy mértékben visszaesett a gyermekvállalás..., a termékenység a reprodukcióhoz szükséges szint kétharmadát sem éri el és európai összehasonlításban is alacsony” (i. m.).

A jóléti államokban ezzel szemben olyan változás figyelhető meg, hogy a legutóbbi időkben bizonyos anyagi-társadalmi jóléti szint elérése után a több gyerek vállalása tudatosan kívánt választás lesz. Egyre többen vannak, akik az élet örömeit nem csak az egyéni karrierben, vagy valamilyen más személyes önkitalajezésben keresik, hanem szívesen kombinálják a családban és a gyerekek felnevelésében megélhető boldogsággal. Németországban például ahol szintén alacsony a születési arányszám a diplomásoknál több a gyerek, míg Magyarországon ezzel szemben a képzetleneknél (Hámmor Szilvia: Kicsi vagy karrier? *Népszabadság*, 2006. 1. 25.).

A mai magyar helyzetet jól jellemzi a Heti Válasz cikke, mely leírja, hogy a „gulyáskommunizmusban” a 32-33 éves nők már rég többgyermekes anyák voltak, ma meg 30 százaléknak még nincs gyereke és legtöbbszörüknek

már nem is lesz (Ne magyarkodjál már! *Nép-szabadság*, 2010. 7. 22.). Pedig ha a fiatalokat kérdezik meg akkor a „felmérések azt bizonyítják, hogy a megszületett gyermekek száma lényegesen kisebb annál, mint amit a fiatalok, illetve az induló családok terveztek” (*Népesedési Kerekasztal alapító nyilatkozat*, 2009. 11. 11.). Az inforadio.hu pedig arról a felmérésről számol be, amely szerint 20 magyar fiatal összesen 23 gyermeket szeretne, de csak 13 születik meg (Kopp Mária, 2010. 2. 27.).

A Magyar Tudományos Akadémia védnöksége alatt 2009-ben Kopp Mária által elindított Népesedési Kerekasztal foglalkozik azzal, hogy hogyan lehetne azon változtatni, hogy Magyarország lakossága, ami már 10 millió alá csökkent, ne fogyjon tovább. A Kerekasztal nyolc munkacsoportja azóta számos javaslatot dolgozott ki és juttatott el az illetékes kormányzati- és társadalmi szervekhez. A munkacsoportok foglalkoznak a nők részmunkaidőben történő munkalehetőségének kiterjesztésével, fiatal pároknak nyújtandó lakáskedvezményekkel, családbarát munkahelyek szorgalmazásával, gyermekgondozási formák kibővítésével, valamint a közvélemény és a média gyermekbaráttá történő áthangolásával. (ld. Három királyfi, három királylány mozgalom és a Népesedési Kerekasztal hivatalos hírlevelének 6. számát, 2010. december, <http://haromkiralyfi.hu>). A Népesedési Kerekasztal javaslatai a kívánt gyermekek elfogadásának megkönnyítésére tesznek javaslatokat, hogy azoknak, akik örömeiket lelik több gyermek vállalásában, biztosítsák az ehhez szükséges előfeltételeket. Ezt célozzák a január elején bevezetett családi adózási kedvezmények, illetve a GYES időtartamának három évre emelése.

Egyes újságcikkek ugyanakkor a helyzet kínos ellentmondásaira is rámutatnak, például a következő címekkel: „Három tervezett gyerek-

ből csak egy születik meg”, „Bolond, aki gyermeket szül”, „Gyereknevelés: mire futja egy keresetből?”, „Kifosztja a családokat az iskoláztatás, csökken a gyerekszám”, „Megállíthatatlannak tűnik a népességfogyás”, „Magyar nők negyede gyermektelenül fogja leélni életét”.

Kopp Mária, a „Három királyfi, három királylány” mozgalom elindítója ezzel szemben egy immateriális tőkére mutat rá: „Gyermeget vállalni jó befektetés, válságban a gyermek a legbiztosabb támasz. Pénzügyi krízisben a család gyarapítása nem anyagi, hanem emocionális befektetés, mert nem azt kell nézni, hogy mennyit vesz ki a családi kasszából, hanem azt hogy mit tesz bele az érzelmi bankba” (Kopp M.: A családok tovább élnek, *Magyar Kurír*, 2010. 12. 6.).

Az alábbiakban azonban nem demográfiai adatokra és a népességnövelés előmozdítására, hanem a kérdéskör egy másik összefüggésére, az egyén boldogságára és egymás boldogítására összpontosítjuk figyelmünket. A boldogság elérhető akkor is, ha a pénztárca sovány, illetve ha az egyház vagy a pápa kíméletlenül szigorú. A külső adottságok, pénz, lakás, részmunkaidő stb. lehetnek egyesek számára előnyösebbek, másoknak hátrányosabbak, de a mindennapi életben az egyén a saját boldogságát csakis a számára adott körülményeken belül tudja megteremteni.

5.2

BOLDOGSÁG ÉS SZERETET

5.2.1

Vágy, élvezet, öröm, boldogság, szeretet

Mindannyian boldogságra vágyunk és akkor leszünk boldogok, ha vágyaink beteljesülnek, ha tudunk élvezni, és ha tudunk örülni annak, hogy szeretünk és szerethetünk. A kö-

vetkezőkben Paul Martin brit bio-pszichológus könyve alapján tesszük vizsgálat tárgyává a boldogsághoz vezető út összetevőit

(P. Martin: *Szex, drogok és csokoládé. Az élvezet tudománya*, 2010).

Martin abból indul ki, hogy az ember természetéből kifolyólag keresi az élvezetet és kerül a fájdalmat. A boldogság és az élvezet nem azonosak, bár ezt igen gyakran összetévesztik. Ha valamit élvezünk, akkor abban a pillanatban, azokban a percekben, órákban örömteli, elégedett és szeretetteljes érzések hatnak át bennünket. A boldogság viszont ennél sokkal tartósabb és összetettebb: „a boldogság az élvezet átélésének, a kellemetlenségek hiányának és a jó életbe vetett hitnek az összessége. S ahhoz hogy tényleg boldogok legyünk szükségünk van arra, hogy mindhárom elemből legalább egy keveset a magunkénak tudjunk mondani” (156). Martin rámutat arra is, hogy bár az átlagember a boldogságot leggyakrabban az élvezettel azonosítja, akkor is lehetünk boldogok, ha éppen nem élvezünk. Az élvezet ugyanis könnyen és gyorsan érhető el, de múlékony. Az ilyen látszatboldogságból hiányzik a tartós megelégedettség (a jó életbe vetett hit) kielégítő érzése, sőt az élvezet különféle kellemetlenségek megjelenését sem zárja ki. Mindenestre az igazi boldogsághoz jó adag élvezetre van szükség, és szükséges e közben a kellemetlenségeket is elkerülni, illetve tudni kell felülkerekedni rajtuk olyannyira, hogy valóban érezhető legyen: érdemes élni (158).

Az élvezetek fő forrásainak az ember mindig is az evést-ivást, a szexet és a társas érintkezést tekintette. Ha beteljesedik kívánságunk, akkor örülünk annak, hogy élvezünk. Végző soron az élvezetek nyújtotta örömek hozzájárulnak ugyan a boldogsághoz és annak fenntartásához, de mivel bármely élvezet csak egy ideig tart, nem azonos magával a boldogsággal. Martin szerint „Mindannyian hedonis-

ták vagyunk, mert a gyönyör utáni vágy nagyon mélyen gyökeredzik agyunkban. Az élvezet olyan biológiai folyamat, mely az evolúció során vált mindennapi viselkedésünket irányító tényezővé” (14). Ugyanakkor látnunk kell, hogy az élvezetek mértéktelen hajszolása ritkán nyújt kellemes látványt, és könnyen sírás lehet a vége. A negatív érzelmek, mint a félelem és az aggodalom feladata, hogy a veszélyektől távoldartsanak és megakadályozzák, hogy bajba sodorjuk magunkat. Az élvezet egyszersmind egymással versengő igényeink között a szabályozó mérce szerepét is betölti. Segít rangsorolni az egymással ütköző ingereket, hogy a legkedvezőbbet válasszuk ki. Ugyanakkor múló jelenség, s aki ebben véli boldogságát megtalálni, annak a röpké kielégüléseket, a gyönyörforrásokat állandóan fokoznia kellene, ami végül is nem boldogsághoz, hanem csömörhöz vezet. Ezt nevezzük hedonista mókuskeréknek, amitől kielégítenek maradunk (27). Az élvezetek halmozása nem eredményez boldogságot, hanem boldogtalanságot.

A vágy és az élvezet között az az alapvető különbség, hogy az élvezet a kielégüléssel lezárul, de a vágy újabb és újabb élvezetek megszerzésére ösztökél, vagyis folyamatosan tette sarkal anélkül, hogy igazából ki tudna elégíteni. Biológiai kísérletek is kimutatták, hogy az agy jutalomközpontját ingerlő dopamin nem az élvezet átélésekor, hanem már jóval előbb az élvezésre irányuló vágy idején szabadul fel (117). Ennek oka az, hogy agyvelőnkben a vágyért felelős rendszer hosszabb távú biológiai érdekeinknek megfelelően a fennmaradásra, vagyis a szaporodásra sarkal. Önmagában azonban még sem a vágy, sem az élvezet nem jelent maradandó boldogságot. M. Seligman így mutatja be a boldogság háromarcú természetének összefüggését: A „kellemes élet” a hedonista élvezeteken, de ugyanakkor a kel-

lehetlenségek kerülésén alapul, míg a „jó élet” főleg az elégedettségen. Aki tehát „jó életet” él, az az elégedettséget okozó tevékenységek-ből és értelmes célok eléréséből meríti boldogságát. Az ilyen ember nem tombol állandóan az örömtől, de hisz abban, hogy egészében véve jó az élete. A szerencsés ember pedig az, akinek egyszerre „kellemes” és „jó” az élete (157).

Martin bio-pszichológus szerint elődeink életében az élvezet célja tulajdonképpen a túlélés és a szaporodás, más szóval a fennmaradás biztosítása volt. Ebben a törekvésben az élvezet szerepe az, hogy előnyös irányba terel, a szenvedés pedig visszariaszt attól, hogy kárt tegyünk magunkban. Az evolúciós pszichológia arra mutat rá, hogy az ember célja nem a lehető legtöbb élvezet. Vágyaink olyan túlzott élvezetre is sarkalhatnak minket, melyek hatására lehet, hogy elégedetlenek, boldogtalanok leszünk. Jobban járunk, ha mérsékeltten ugyan, de rendszeresen élvezünk, mintha ritkán, de kimagasló élvezeteket keresünk. Sokkal boldogabbak lehetünk, ha ellenállunk a vágyszirének csábításának, és nem esünk túlzásba, hanem inkább gyakrabban művelünk élvezetes dolgot. Ha gátlástalan vágy veszi át az uralmat életünk fölött, akkor könnyen válhatunk egy szenvedélybetegség rabjává. Már Arisztotelész is úgy vélte, hogy a helyes élvezetkeresés abban áll, hogy vágyainknak határt tudunk szabni, s ez nemcsak az askéta módon élő bölcsre vonatkozik, hanem mindenkire (169). Az „okos hedonista” így a „gyakrabban, de inkább kevesebbet” elvét követi.

A kereszténység hosszú évszázadokon keresztül az elkerülhetetlen szenvedés (a föld siralomvölgy) elfogadását helyezte középpontba, és az élvezeteket többnyire negatívan értékelte. A közbeszédben az érzékiséget egyesek még manapság is eleve negatívan állítják be. Erre mutat például falusi paraszt nénik

szavajárása, mikor idősebb korban azt mondják „engem már elhagyott a bűn”, vagyis hogy már nem élnek nemi életet. Ezzel szemben az emberségesen megélt szexualitás egyrészt igen sok pozitív energiát szabadít fel az emberközi kapcsolatokban. Másrészt pedig nem jelent gátlástalan szabadosságot, hanem éppen hogy igényli az egyéb emberi jó tulajdonságok leleményes alkalmazását, s ezzel együtt elősegíti mind az egyének mind az emberi közösségek kivirágzását. Ilyenkor ugyanis nem az aggodalom és a félelem uralkodik, hanem az optimizmus, hogy hogyan lehet a testi kapcsolatot kölcsönösen szebbé és örömtelivé, más szóval boldogítóbbá tenni.

P. Martin példaként említi a testi szerelem és a csokoládé íze közötti párhuzamot. Milyen finom az, amikor a csokit a szánkban lassan hagyjuk elolvadni. A helsinki egyetem kutatói ui. megállapították, hogy azok a várandós anyák, akik napi rendszerességgel csokit fogyasztanak, optimistábbak és kevésbé stresszesek terhességük alatt, de még a szülést követő fél év folyamán is. Sőt a csokoládét fogyasztó anyukák a továbbiakban is többre értékelik kisbabájukat, több értékes, kedves tulajdonságát veszik észre, mert az élvezetes finomságoktól maguk is nyugodtabban és jókedvűbben töltik napjaikat. Ezek az élvezetek a csokoládéval éppúgy, mint a szexszel szinte mindennap rendelkezésünkre állnak, könnyen elérhetők, gyakran ismételhetők, intenzív élményt nyújtanak, kellemes a befejezésük és hozzájárulnak testi-lelki egészségünkhöz (295-304 és 320). A hagyományos gnosztikus szellemű negatív tartalmú önmegtagadással szemben a mai korban az ilyen megközelítés biztató tartalommal tudja vonzóvá és kíváncsiságot tenni a mértékletesség hagyományosan keresztény ideálját.

A boldogságot biztosító megelégedettség elsősorban nem az ideológiai hozzáállás vagy

a média befolyása, illetve morális eszmények propagálása által jön létre, hanem egyrészt a családalapítás reális feltételeinek megteremtése (ld. a Népesedési Kerekasztal javaslatait), másrészt pedig a biztonságot nyújtó kapcsolat révén, amint erre Kopp Mária orvos-pszichológus rámutat. „Az érzelmi biztonságot nyújtó kapcsolat az ember legfontosabb erőforrása. A mai hihetetlenül gyorsan változó elidegenedett világban a támogató család a legfőbb védőfaktor, nemcsak mentálisan, de fizikálisan is. Az életminőség és a családi összetartozás élménye alapvetően összefügg egymással. A házassági életközösségben a partnerek nem birtokolni akarják egymást, hanem alapszemléletük: 'akarom, hogy legyél, és még inkább legyél!'" Ez ugyan nem kímél meg a krízisektől, de Erikson szerint a személyiségfejlődés feltétele a krízis és a krízisek sikeres megoldása. A különböző családi háttérrel induló partnerek – Kopp Mária szerint – már az együttélés elején krízishelyzetekbe kerülnek, amit csak együtt tudnak feloldani. A kríziseken túljutva azonban kapcsolatuk egyre magasabb szintre kerül. (Maczkay Zsáklín: Interjú Kopp Máriával a párkapcsolati boldogság útjáról, www.konyv7.hu).

Tudatosítottuk, hogy sokféle vágyunk van, mely nem kínlódásra és gyötrődésre irányul, hanem öröme és élvezetre. Mindez szerepet játszik a boldogság elérésében, a megnyugtató boldogság átélésében. Végül a boldogság még egy nélkülözhetetlen alkotóeleméről, a szeretetről kell szólnunk. Ehhez Müller Péter: *Szeretetkönyv* (2006) c. művéből kölcsönzünk néhány alapgondolatot. A szeretet két pólust feltételez: önmagamat és a másikat. Más szóval tudatában vagyok saját értékeimnek, de ezzel együtt belebújok partnerem lelkébe, hogy segítsen rajta (63). A szeretet világa az, hogy két idegen lény összefog, és segítenek egymásnak élni. „Belebújni egy másik ember lelkébe na-

gyobb kaland, mint egy idegen bolygóra lépni. Szavaink egyformák, csakhogy neki mást jelentenek. Amikor elveszel valakit feleségül, vele együtt elveszed az összes emlékét, elveszed az anyját, az apját, a magzati és gyermekkorát, elveszed az egész családfáját, a félelmeit, szokásait... Kimondasz egy szót, hogy 'mama' – a te szemed boldogan nevet, az övé fájdalomosan megvillan, mert egy be nem gyógyult sebéhez értél. Neked egy szép anyaélményed volt, neki az maga volt a pokol. És ez így van minden szóval! És így lehet a csókkal, az öleléssel is: mást érez ő, mint te." Ennek ellenére, állapítja meg Müller, „a mi kultúránk arra épül, hogy egymáson segítsünk, vagyis a szeretetre” (10).

„Más utunk nincs, mint hogy megpróbáljunk egymáson segíteni. Nem könnyű, mivel nemcsak én járok önös világomban, hanem te is a sajátodban... Ha összekapaszkodunk, bár te is imbolyogsz meg én is, talán nem esünk el! Ha megfognak egymást – két önző magánvilág – talán összejövnénk. Talán segítünk egymáson 'jószágos kezeinkkel', talán föl tudjuk oldani magányunk fojtogató kötelékeit. Lehet, hogy ennél többet nem is lehet mondani a szeretetről. Hogy két idegen lény mégis összefog valahogy, és segítenek egymásnak élni. A szeretet világa az együtt világa” (11).

A következőkben vessünk egy pillantást azokra az életszakaszokra, melyekben egy partnerkapcsolaton belül és a szexuális élvezettel összefüggésben a szeretet aprópénzre váltható.

5.2.2

Boldogság a szerelemben és a házasságban

Az őskorban természetes volt, hogy amikor nap mint nap korgó gyomorral, fázva élelemlről, fűtőanyagról és egyéb elemi szükségletekről kellett gondoskodni, akkor néhány perces szeret-

kezésen kívül nem igen maradt idő a romantikára. Mai jólétünkben az alapszükségeket legtöbbször gond nélkül ki tudjuk elégíteni, de a boldogságot ma sem kapjuk könnyen.

A boldogság előszele igen gyakran a szerelem, ami legtöbbször úgy kezdődik, mint egy mindent magával ragadó ittas állapot. Aki szerelmes, az rövidebb vagy hosszabb ideig ízig-vérig boldog. Ez a minden porcikánkat átható érzelmi vihar azt sejteti, hogy megtaláltuk azt, akivel és akiért érdemes élni, akivel örökké boldogok leszünk és maradunk. Azt hisszük, minden kívánságunk teljesül, ha vele tudjuk leélni éltünket. A szerelmesek meg vannak győződve arról, hogy jobban mást nem is tudnának szeretni. Az érzések annyira magukkal ragadják őket, hogy minden simogató, közöszlős a communiót jelentő együttlétet fejezi ki számukra. A szerelmes a társában annak nemes, de eddig rejtett, ritka és különleges tulajdonságait hozza felszínre, ami végeredményben eltorzítja az illető teljes valóságát. A szerelem azonban nem tart örökké, hanem amikor átalakul szeretetté, akkor már ösztartozást, gyengédséget, törődést és barátságot jelent azoknak, akik szerelmesek voltak, és továbbra is szeretik egymást.

Sokan úgy képzelik, hogy az igazi partner és az igazi boldogság megtalálásához romantikus kapcsolat kell. Huub Buijssen holland pszichológus nemrég megjelent könyvében viszont azt fejtegeti, hogy sok válás a 19. század közepétől elterjedt romantikus házasságideálnak köszönhető, mégpedig annak az egyoldalú elképzelésnek, hogy a szerelemből kötött házasságban a felek egymásban az igazit találják meg, és ez elegendő lenne arra, hogy egy életen keresztül boldoggá tudják tenni egymást. A valóság ezzel szemben az, hogy a párok mindössze tíz százalékának sikerül, hogy egy életen keresztül szerelmesek is maradjanak. Az emberiség történetében csupán a romantika ko-

rában lett a szerelem a házasságkötés legfontosabb indítéka. Addig az „élni” és utódainkban „továbbélni” volt az elemi szükséglet, s legtöbbször ennek érdekében kötötték a házasságokat. Mindössze 60-70 éve, a jóléti társadalmakban lett a szerelmi házasság „luxusa” gyakorlatilag mindenki számára elérhető.

Talán meglepő, hogy éppen ebben az időszakban rohamosan emelkedett a válások száma is. Hollandiában a házasságok negyede, harmada végződik válással, Amerikában és Magyarországon pedig kb. 50-60 százaléka. Régebbi korokban a férfiak és nők mindennapi életük jelentős részét egy sokkal szélesebb saját férfi, illetve női szociális környezetben sokféle személyes kapcsolat lehetőségeivel élték le. A romantikus ideál azonban az összes elvárást egy partnerre szűkíti le. Neki kell egy személyben okosnak, szépnek, megértőnek, figyelmesnek, sikeresnek és kedvesnek lenni. Ezeknek a túlzott elvárásoknak természetesen senki sem tud megfelelni. S ekkor jelentkeznek a kifogások: „kialudt a szerelem lángja”, „a szenvedély elmúlt, nem vonzódunk már egymáshoz”, „nem tudunk egymással az érzéseinkről beszélni”, „nem jut időm saját magamra”, „többet kell adnom, mint amennyit visszkapok” stb.

A valóság azonban az, hogy a legtöbb ember a szerelmi mámor elmúltával is olyan „hétköznapi” tud boldog lenni, mint ahogy a szerelmes lángolás időszaka előtt volt. Kissé sarkosan fogalmazva: szerelem nélkül is lehetünk boldogok. Ennek feltétele, hogy tudomásul vegyük: társunknak olyan tulajdonságai is vannak, amelyek bennünket bosszantanak, hogy közöttünk is megjelenik az unalom, és megkérdezhetjük magunktól, jól választottunk-e. Nem mindig tudjuk egymást megérteni, megvigasztalni, sőt olyan pillanatok is jöhetnek, amikor egyenesen utáljuk a társunkat. Buijssen említ valakit, aki 15 évi házasság után azért vált el, mert csupán 80 százalékban értették meg egymást. Ő vi-

szont praxisában szerzett tapasztalata alapján úgy látja, hogy ez talán a legmagasabb szint, ami egyáltalában elérhető. Ha a „hiányoldalt” nem vesszük tudomásul, akkor az egymás iránt érzett szerelem egykönnyen csalódásba, kiábrándulásba csap át (ld. H. Buijssen: Most már megértelek, 2010).

Korunkban a társak legtöbbször szerelemből kerülnek össze. Ettől kezdve együttlétük egzisztenciális alapja „élni” és „továbbélni” – egymásért és a jövő nemzedékért. Egyik fő feladat tehát e két alapigény összhangba hozása. Nevezetesen harmonizálni azt, hogy szeretkezni jó, élvezetet, örömet szerezni a másiknak szintén jó, ugyancsak jó utódokat kapni, gyereket elfogadni és felnevelni. Egymást boldogítjuk akkor, amikor szerelmeskedünk, de akkor is, amikor utódoknak adunk életet. A boldogság és boldogítás titka abban rejlik, hogy egyrészt tudjunk a mindennapi életben elégedettek lenni, és tegyük elégedetté élettársunkat is, másrészt együtt találjunk örömet abban, hogy utódokat támasztunk, és gondoskodunk róluk mindaddig, amíg nem tudnak a saját lábukon megállni.

5.3

SZEXUALITÁS A HÁZASSÁGBAN ÉS A GYERMEK

5.3.1

A társadalmi változások hatása

Amikor a szexualitás ősi ösztönét emberivé akarjuk nemesíteni, tudatában kell lennünk annak, hogy a romantika megjelenésekor az alaphelyzet változott meg. A nőknek az iparosodó újkorban a korábbi családi munka és társadalmi szerepmegosztásban elfogadott teljes jogú és sajátos módon egyenrangú szerepe borult föl, ezért kerültek egyre inkább elnyomott

helyzetbe. A középkori falusi, illetve kisiparos és városi polgári világban a nő anyai, háztartási szerepe és az ezen keresztül nyújtott sajátosan partneri, munkatársi helyzete nem volt alárendelt, hanem a férfi szerepéhez viszonyítva azt kiegészítően mellérendelt. A nőknek kijáró társadalmi és egyéni megbecsülés, védelem, tisztelet, udvariasság, előzékenység és tisztelet erre vezethető vissza.

Az iparosodó társadalomban azonban a családnak mint gazdasági alapegységnek a szerepe egyre kisebb lett. Az ennek következtében csökkenő gyerekszám más jellegű feladatokat és ahhoz kapcsolódó új élvezet és boldogságigényeket hozott létre. A romantikus életideal már nem a valóságot tükrözte, hanem látzatideálokkal hitegetett, elterelve a figyelmet arról, hogy a nők jelentős része megmaradva megszokott társadalmi „háztartásbeli” pozíciójában az egyenrangú partnerhelyzetből egyre inkább a férfitársadalom kiszolgáltatottja és alárendeltje lett. Ebből az elnyomott helyzetből próbálták a feminista mozgalmak több hullámban a nőket felszabadítani. Helyesebben fogalmazva önértékelésüket és társadalmi helyzetüket a megváltozott körülmények között újjáéleszteni és megerősíteni.

A társadalmi átrendeződés folytán a kevesebb gyerek, a kevesebb és többnyire gépesített házimunka, a nők iskolai végzettsége és házon kívüli munkavállalása jelentősen módosította a nők öröm és boldogságigényét. Jellemző kontrasztul szolgálhat például az, hogy a 19. századi Angliában az anyák lányaiknak a nászéjszakára még azt a tanácsot adták: „Lie back and think of England” (Feküdj hanyatt és gondolj Angliára). A szigorú nevelés következtében sok lánynak akkor fogalma sem volt arról, hogy a szex kellemes és örömteli is lehet. (Brabants dagblad, 2011.1.11.) Ma már az anyák minden bizonnyal másképpen adnak felkészítő tanácsokat.

5.3.2

Humanizált szexuális örömszerzés

A szexualitás humánus megélését a házastársak számára mind a szerelemben mind a gyermekáldásban átélt öröm és boldogság összehangolása jelenti. Teológusként nem bocsátkozom szakmai részletekbe. Nem térek ki a különböző fogamzásgátló szerek és módszerek orvosi és bio-pszichológiai értékelésére. Arra sem, hogy a magasabb életkorra halasztott terhességnek milyen hátrányai lehetnek. Amikor például egy edinburghi kutatás megállapítja, hogy harminc éves korban a női szervezetben az eredetileg meglévő petesejteknek már csak 12 százaléka található meg (InforMed, 2010.1.27).

33 éves kor után pedig megnő a meddőség kockázata és gyakoribb a vetélés is (InforMed, 2010.9.15). Mint gondolkodó házastárs, apa és etikus viszont szemügyre veszem a házaseletnek azokat az említésre méltó szakaszait, melyekben az egymást boldogító összhang napirendre kerül.

Mind a falusi, mind a polgáriasodott keresztények gyakran még ma is ódzkodnak az ún. kényes kérdésektől. Nem ritkán vélekednek úgy, hogy az „alacsonyabb rendű” szex magától is jól megy, ha a többi „magasabb rendű” emberi dolgainkat rendben tartjuk. Az az igazság azonban, hogy minden emberi megnyilvánulásunk egyben testi is. Gondoljunk csak arckifejezésünkre, hanghordozásunkra, kézlegyintésünkre, tekintetünkre. Érzelmeinknek és a bennünk zajló lelki folyamatoknak megvan a testi kisugárzása.

A továbbiakban a párok közötti szexuális kapcsolat emberi összetevőiről, a terhesség, szülés, szoptatás, gyermeknevelés és ezen belül a férfi és nő szexuális igénye közötti különbségekről lesz szó. Gondolatmenetünkben az

„InforMed, Orvosi- és Életmód portál – Orvosoktól Önnek” elnevezésű 1995-ben létrehozott első magyar egészségügyi weboldalra (www.informed.hu) támaszkodunk.

Az *InforMed C. Merton: Archives of Sexual behavior* cikke alapján rámutat arra, hogy bár gyakran illetlennek tartjuk a róla való beszédet, de a szexnek sok jótékony hatása van a hálószoba örömein kívül is. Mérsékli a vérnyomást, a fájdalmat és a stresszt, a szívroham kockázatát a felére csökkenti, erősíti az immunrendszert (például a felszabaduló „immunglobulin-A” véd a légúti fertőzések ellen), erősíti az önértékelést és intimitást (az „oxitocin” vagyis a szerelemhormon révén), elősegíti az alvást, és véd a prosztatarák ellen (InforMed, 2007.11.9.).

Egy másik InforMed cikk arról számol be, hogy a hetenkénti szeretkezés növeli a nők „ösztrogén” szintjét, és ezáltal szépíti őket (fényesebb haj, simább rugalmasabb bőr). Fél óras szeretkezés közben percenként több mint 4 kalóriát égetünk el. Migrénes nőknek pedig éppen a szex segíthet a fájdalomcsillapításban („endorfin” és „kortikoszteroidok” termelése révén) (InforMed, 2010.6.16.).

A szexuális együttlét egyrészt jólesik és örömet okoz, másrészt természetes fennmaradásunkat szolgálja. A modern ember ezt úgy szeretné művelni, hogy mind a két partner igényeinek megfeleljen, és mindkettőnek jó élményt nyújtson. A szexualitás humanizálásának nyitja tehát az odafigyelés, a beleérzés és alkalmazkodás a másikhoz. Ez pedig önfelegymel feltételez, mert a férfi a nőnek és a nő a férfinak a szexuális egymásra találáson keresztül olyan örömet, meglepedést tud nyújtani, aminek azért és akkor van értelme, ha és amikor a termékenységtől függetlenül egymást nemcsak érzi, hanem érzelmi és lelki síkon is kielégítik.

5.3.3

Szexuális élvezet és családtervezés

A szerelmes egymásra találás és a szerelemben töltött napok, hetek, hónapok, évek alatt és után általában a gyermekáldás tervezése, az arra való felkészülés és a terhesség következik. Európai kultúrkörben ma már általánosan bevett szokás, hogy a párok szabályozzák a fogamzást. A különféle módszerek és eszközök közismertek, de alkalmazásuk annyira egyéni, hogy nemegyszer orvosi szakvélemény kell hozzá. Mivel két ember együttműködéséről van szó, az összhang érdekében mindkettőjüknek nyíltan beszélni kell róla, együtt kell mérlegelni és megegyezni. Elképzelhető például, hogy a nő fél a pirula esetleges mellékhatásaitól, a férfi pedig szeretné kiküszöbölni a kondom feltételezett élvezetsökkentő hatását. Az emberi méltóság viszont éppen abban mutatkozik meg, hogy hajlandók egy kölcsönösen elfogadható és járható úton megegyezni. Ha az asszony nem meri társának elmondani, hogy háziorvosa tanácsára miért változtatja meg az eddig alkalmazott fogamzásgátló módszert, illetve a férj nem hozza szóba, hogy a fogamzásgátlás terheiben is ki akarja venni a maga részét, akkor nehezen képzelhető el, hogy a kölcsönös örömszerzést feszültségmentesen tudják aprópénzre váltani.

Egy OECD felmérés szerint a hagyományos felfogású országokban, mint például Lengyelország vagy Magyarország, melyekben a férfi dolgozik a pénzkeresésért, az asszony pedig a háztartás és gyermeknevelésért, kevesebb gyerek születik, mint ott ahol a kenyérkereset, háztartás és gyermeknevelés szociológiailag nem szűkségszerűen férfi, illetve női feladat. Az ok, hogy a nők egyrészt munkába állnak, mert egy fizetésből általában a család nem tud megélni, de változatlanul az ő feladatuk marad a ház-

tartás üzemeltetése és a gyermeknevelés is. Ennek következtében túl vannak terhelve és csak egy gyereket szülnek, pedig többet szeretnének. Vagyis éppen a „hagyományos családi értékekre oly büszke országokban a nők halogatják a családalapítást, vagy éppen le is mondanak a gyerekszülésről”, vélik Mörtvik és Spant, a „Tradicionális családdal a család ellen” című cikkükben. A fiatalok ezekben az országokban szívesen követnék a skandináv modellt (részmunkaidő, rugalmas foglalkoztatás), de ezt éppen az idősebbek nem fogadják el (Népszabadság, 2005.11.21.). A Népesedési Kerekasztal többek között ezeken a területeken szeretne megoldásokat javasolni és a több gyerek utáni vágy elérését lehetővé tenni.

Egy kanadai felmérés találatlanul mutatott rá, hogy amikor mind a férj mind a feleség önálló pénzkereső munkát folytatnak, ott a boldog kapcsolat titka egy jól megosztott páros családmódel, ahol „érdemes együtt mosogatni”. Vagyis az együttes gyermeknevelés, a közösen végzett házimunkák és a kielégítő szexuális élet egyaránt fontos tényezők egy jó közérzet tehát a mindennapi boldogság megteremtésében.

5.3.4

Szexuális élet a terhesség alatt

A kívánt terhesség, később a sikeres szülés, a kisbaba bájossága, a gyerekek fejlődése, önálló sodása, mind számtalan öröm forrásai lehetnek. Még akkor is, ha egy gyereket kihordani, felnevelni sok terhet, gondot, munkát és lemondást jelent. Mindezzel együtt a „terhes szülők” egymással kialakított szexuális kapcsolata is nagyon fontos. Ennek megvalósítása viszont sok odafigyelést, beleérzést, megértést, türelmet és önfegyelmet kíván mind a két fél részéről.

Egyes nőknek azonban a szex az utolsó, ami-
re vágnak a terhesség alatt, mások viszont ek-
kor teljeseznek ki, írja Dobos „Szex a terhes-
ség alatt” című cikkében. Egyes férfiak számá-
ra nagyon is vonzó a várandós nő, mások vi-
szont rettegnek attól, hogy kárt okozhatnak a
kicsiben. A legtöbb nő számára semmi gondot
sem okoz a terhesség alatti szexuális együtt-
lét. A szakemberek véleménye, hogy a váran-
dós nő élvezze az életet, hallgasson a szerve-
zetére és legyen őszinte partnerével. A terhes-
ség előrehaladtával viszont a „misszionárius”
(hanyattfekvő) póz helyett hátulról vagy ol-
dalról történő behatolás ajánlott (InforMed,
2009.10.19.).

5.3.5

A szülés után

A szüléssel kapcsolatos szokások meglehetősen
különbözőek. Hollandiában például sok anya
szívesen szül otthon. Az apák pedig mind az
otthoni, mind a kórházi szülésnél jelen vannak
a szülőszobában, hogy jelenlétükkel érzelmileg
és lelkiileg is támogassák feleségüket. Jól em-
lékszem még, hogy milyen mély összetartozást
fejezett ki az, amikor a terhes tornán közösen
begyakorolt légzési gyakorlatokat fiam szüle-
tése közben feleségemet támogatva vele együtt
szinkronban én is végig csináltam.

Mindenki számára kézenfekvő, hogy a szü-
lés után újra el kell kezdeni a szexuális életet,
mégpedig úgy, hogy ez mindkettejüknek köl-
csönösen jó és élvezhető legyen. Kovács Rita
„Szex szülés után: újrakezdés élvezettel” cí-
mű cikkében részletesen foglalkozik a felme-
rülő problémákkal és az újrakezdés „trükkjei-
vel”. Néhány gondolat a cikkből: „Két ember
között, akik gyermekük világra jöttét és az azt
követő nehezebb időket együtt élték át, feltét-
lenül mélyül a bizalom. Ennek hatására a sze-
relmi játékban teljesebben tudják átadni egy-

másnak magukat, aminek hatására igen ben-
sőséges kapcsolat alakulhat ki köztük”.

Elemi adottság, hogy az anya még bizo-
nyos idő eltelte után is tartózkodik a szextől,
mert a kisbaba köti le minden idejét és figyel-
mét, fáradt, kimerült. Szakértők szerint főleg
a szoptatás időszakában sokan lehetetlennek
érzik, hogy miközben anyák lettek, megma-
radhassanak szeretőnek is. Pedig a szexuali-
tás és egy új emberi élet fogantatása, világra
hozása és felnevelése jól megférnek egymás-
sal. A fiatal apák természetes kívánsága, hogy
a szülési szünet után a szexuális élet miham-
rább folytatódjék. E helyett nem egyszer a há-
zimunkák, a csecsemőgondozás, valamint a jö-
vedelem körüli gondok gátolják, hogy ebben
az új életszakaszban a partnerek ismét egy-
másra találjanak. Az új helyzetben sokat je-
lent, ha a partner kényezteti, dédelgeti pár-
ját, és megvallja: „Szeretlek, úgy ahogy vagy”.
A testi szerelmet legjobb gyengéd simogatás-
sal, csókokkal kezdeni, és a teljes egyesülést
nem siettetni, hanem hosszú és türelmes ké-
nyeztetésekkel kísért szeretettel kívárni (In-
forMed, 2009.10.9.).

5.3.6

Az élet megy tovább

A növekvő kisbaba, majd a gyerek, illetve gye-
rekek állandó valóságként lesznek jelen a társak
életében. Dobos tíz jó tanácsa segítheti a kis-
gyermekes szülők párkapcsolatát megkönnyí-
teni. Többek között ezt írja: „A szex nagyon
fontos, ezért időt kell találni a szexre a fáradt
mamának éppen úgy, mint a helyét nemigen
találó papának is. Néha egy csokor virág töb-
bet tesz, mint gondolnánk. Hosszútávon gon-
dolkozva pedig már idejében jó szem előtt tar-
tani, hogy a házastársak kapcsolata áll az első
helyen, hiszen a gyerek(-ek) 18 év után álta-
lában kirepülnek és a további mintegy 30 évet

ők ketten fogják remélhetőleg együtt eltölteni. Azt se feledjük, hogy egy elégedett apa és anya mindennapos boldogsága állandóan kihat arra, hogy hogyan bánnak gyermekükkel” (InforMed, 2010.4.29.). Bio-fiziológiai adottság, hogy a férfiaknál a „tesztoszteron” szint növeli a szexuális aktivitást. Miután azonban a férfiből apa lett, szervezete kevesebb tesztoszteront termel és meg nő a „prolaktin” szintje, s ez szakértők szerint az utódokról való gondoskodás hajlamát kedvezően befolyásolja (InforMed, 2009.9.10.).

A szex és a szerelem érzése a férfiaknál is szoros kapcsolatban van egymással, mert a legtöbb férfinél a szerelem és a szex áramkörei találkoznak és fokozatosan összekapcsolódnak (InforMed, 2010.4.15.). Dobos szerint téves azt gondolni, hogy a férfiaknak a szex csak egy olyan aktus, amely nélkülözi az igazi érzelmeket. A férfiak ugyanis szintén csak egy szeretettjeljes, meghitt kapcsolatban tudnak igazán kiteljesedni, akárcsak a nők. Sajnos előfordul, hogy a nők nem érzik magukat eléggé nőiesnek akkor, amikor ők kezdeményeznek, pedig a férfiakat is bántja, ha azt hiszik partnerük nem kívánja őket. Néha bizony a nőnek kell megtenni az első lépést. Világosan, de tapintatosan partnere tudomására kell hoznia, hogy mit szeretne (InforMed, 2009.11.26.).

Korunkban a párok széles körben élnek a fogamzásgátlás lehetőségével, s boldogságukat nemcsak a gyermekáldásban látják. Babette Powels doktori értekezésében több ezer szülőnél éveken keresztül végzett megfigyeléseit összegezi. Megállapítja, hogy a gyermek megszületése után egy évvel mind az apánál, mind az anyánál egyszerre lecsökken a boldogságérzés szintje, s csak hosszú évek elmúltával kerül sor arra, hogy a gyerek felett érzett öröm újból felül tud emelkedni a gyerekekkel együtt járó gondokon. Ez a megfigyelés is rámutat

arra, hogy a házastársak számára a gyermekáldás nem az egyedüli örömforrás (R.U. Utrecht, de Volkskrant, 2011.2.1.).

5.4

SZABADSÁG, SZERELEM, FIATALSÁG

„Szabadság szerelem e kettő kell nekem”, írta Petőfi és énekelt a rendszerváltás környékén Koncz Zsuzsa. Igen: az egymást igazán szerető szerelmesek nemcsak élvezik egymást, hanem figyelnek is egymás igényeire, hogy mindketten tudjanak örülni testi, érzelmi, lelki kapcsolatuknak. A terhesség, szülés, gyermekágy, gyermeknevelés szakaszaiban más-más módon figyelnek egymásra boldogságuk mindennapjai érdekében. Ebben az életszakaszban a szerelem és szabadság összehangolása már összetettebb odafigyelést, törődést és lemondást jelent, mint a romantikus szerelem időszakában. Ezeket a mélyreható és az egész személyiséget átító tulajdonságokat már gyerek- és fiatal korban kell jól megalapozni. Nehezen képzelhető el, hogy aki megszokta, hogy vágyait, igényeit szabadon gátlás nélkül éli ki, kényszer nélkül és saját kezdeményezéséből a másik igényeit is figyelembe vegye.

A rendszerváltozás után a reklámok, filmek, TV, újságok a szexuális igények szabad kielégítését egyoldalúan mint a boldogság szinte egyedüli lehetőségét szuggerálják. Hogyan lehet ilyen körülmények között egyensúlyt teremteni a szabadság, a szexuális és szerelmi öröm és szeretet között? Hogyan lehet a felnövekvő fiatalságot ebben a világban a rá váró kihívásokra felkészíteni, hogyan lehet nekik segítséget nyújtani? Világnézet, társadalmi szokások, közvélemény, családi hagyományok mind-mind szerepet játszanak az ifjúság szexuális nevelésében. A következőkben általános

emberi alapon és világnézettől függetlenül néhány szempontra szeretnék rámutatni.

Lisette Thooft a Szeretet varázsa című könyvében kifejti, hogy az ember legfőbb célja szabadságban és szeretetben kibontakozni. A férfiak mint lovagok küzdenek a szabadságért, de gyakran tapasztaljuk, hogy a munka és a szex rabjaivá válnak. A nők ezzel szemben hűségesen ápolják a szeretetet, de veszélyes, hogyha a másikat agyondédelgetik és megbénítják. A szeretet-kémia varázsának épp azt kellene biztosítania, hogy mind a szabadság, mind a szeretet kibontakozhasson. A szerelmi csúcsok mellett el kell tudni fogadnunk azt is, hogy a másik bár nem tökéletes, de úgy is jó társ marad, ahogy van. A legtökéletesebb szabadság éppen abban rejlik, hogy tudunk valakit szeretni, aki nem tökéletes (Schiedam, 2008).

Minden korban, a mi korunkban is, sarkalatos kérdés, hogy hogyan lehet a nemileg érettebb váló fiatalság szexuális igényeit egyrészt kordában tartani, másrészt felnőtté válásukat támogatni. Ahogyan időre van szükségünk ahhoz, hogy megtanuljunk biciklizni, úszni, autót vezetni, zenélni, táncolni, sportolni, nem is beszélve egy mesterség kitanulásáról vagy hivatásra, foglalkozásra való felkészülésről, ugyanúgy időre van szükség ahhoz is, hogy megtanuljunk helyesen szerelmi-szexuális életet élni. Egy kapcsolat és különösen annak érzelmi és lelki összetevői nem egy adott pillanatban, például a házasságkötés pillanatában tárnak föl előttünk, hanem ezekre időt kell szánni, ezeket meg kell ismerni, a párkapcsolatokra több síkon fel- és elő kell készülni. Persze mindent ráhagyhatunk a pillanatnyi hangulatra és bennünket elöntő érzésekre, de tudnunk kell, hogy ez is egy döntés volt, aminek vállalni kell a következményeit.

Szociálpszichológusok felmérése szerint, a fiatalok nemi érése manapság 3-5 évvel korábban kezdődik, mint a múlt század köze-

pén. Tévéen, interneten, utcán sokkal intenzívebb szexuális ingerek érik őket, mint régebben, amikor sokkal védettebb és zártabb volt a társadalmi környezet. A „középkori” szociális külső védőfalak megszűnte következtében manapság az egyéni hozzáállás válik döntővé: milyen értékrendet alakítok ki, és hogyan tudok ennek érdekében önmagamon uralkodni? Mindehhez a szülők és nevelők részéről a fiatalok hosszantartó felkészítésére van szükség.

Az emberiség történetében a termékenység kérdése mindig központi helyet foglalt el. Ma pedig világnézeti hozzáállástól függetlenül a gyakorlatban elfogadott tény, hogy a fogamzást, tehát az utódok számát valamilyen módon irányítani és felelősségteljesen ellenőrizni, azaz tervezni kell.

Bonyolultan szabad világunkban nagyon szükséges, de egyáltalában nem elegendő, ha csupán arról kapnak technikai felvilágosítást, hogy hogyan lehet védekezni a terhesség és a nemi betegségek ellen. Ennek az egyoldalú megközelítésnek három hátrányos következménye mind a mai Magyarországon, mind Hollandiában megfigyelhető: 1. A fiúk számára a szexuális kapcsolat kimerül abban, hogy partnerükkel kielégülnek. „Hála a pirulának”, a többi a lány gondja. 2. A lányok félnek, hogy hamar dobják őket, ha nem állnak rendelkezésre. 3. A hagyományosan védett családi körben felnőtt lányok ilyen körülmények között egyre nehezebben találnak megbízható partnerre, házastársra.

Magyarországon a művi abortuszok száma igen magas, bár az elmúlt tíz évben a felvilágosítás következtében számuk évente tizenkétezerrel csökkent. A csökkenés majdnem fele a kiskorúakra esik. Más szóval, a serdülőkorban végrehajtott magzatelhajtások száma örvendatosan húsz százalékkal csökkent. A mind testileg mind lelkileg igen káros és kockázatos abortusz széles körben csakis úgy előzhe-

tő meg, ha a fiatalok alapos felvilágosítást kapnak e probléma létrejöttének okairól és elkerülésének lehetőségeiről. Jelentős részüket az segíti igazán, ha megtanulják a fogamzásgátlás alkalmazását.

Nemcsak a középkorban, de még nagyszükeink korában is külön iskolába jártak a lányok és a fiúk, a templomokban pedig elkülönített helyük volt a férfiaknak és a nőknek. Számos írott és íratlan törvény és szokás, vagyis a szociális védőfalak segítettek abban, hogy egy lány ne essen teherbe esküvője előtt. A technikai fogamzásgátlás ma már Magyarországon széles körben elfogadott tény, függetlenül világnézeti meggyőződéstől, felekezeti hovatartozástól. Ennek emberi, mindkét partner megelégedettségét figyelembevevő alkalmazása azonban még sok kívánni valót hagy maga után. Ki kell lépni abból az ördögi körből, hogy a szexuális nevelés jó, de a fogamzásgátlás nem. Az abortuszt is csak úgy lehet eredményesen megelőzni, ha az érdekeltek a hatékony fogamzásgátlást elsajátítják. Ezért a fogamzásgátlás ismertetése a sokrétű szexuális felkészítés szerves része kell legyen, még akkor is ha valaki ennek bizonyos módjait nem kívánja használni. Olyan felkészítő programra van szükség, amely nemcsak a biológiai és technikai oldalról ad felvilágosítást, hanem a teljes embert, vagyis érzelmi és lelki szempontokat is figyelembe vesz.

Egy magyarországi felmérés szerint a fiatalok nem csupán anatómiai és élettani ismereteket kívánnak megtudni, hanem érzelmekről, az emberi kapcsolat benső tartalmáról és a nemi szerepekről is szeretnének hallani. A rohanó világ ellenére a fiatalok merik vállalni érzéseiket és vágyaikat (A-HA hírlevél, 2010). Az „A-HA!” egy Országos Szexuális és Mentálhigiénés Felvilágosító Program rövidítése. Ez 2002 óta a Szülészeti-Nőgyógyászati Prevenációs Tudományos Társaság (SzNPTT)

felügyelete alatt működő legsikeresebb kezdeményezés, mely főleg a középiskolákon keresztül szervez országsszerte térítésmentesen előadásokat. Eddig több mint 765 000 fiatal vett rajta részt. Alapelvük hogy a szexuális és mentálhigiénés edukációban minden gyermeknek és fiatalnak részesülnie kell, tekintet nélkül nemére, nemzetiségi és vallási hovatartozására és esetleges fogyatékosságaira (www.ahaprogram.hu).

A 2009-ben teljesen felújított program interneten megközelíthető, letölthető és kiadták DVD-n is. Egy hétrészes rajzfilmsorozatban mutatják be, hogy mi a szex, miért szép, hogyan kell csinálni és mire kell vigyázni. A szülőket is bekapcsolják egy számukra külön kidolgozott és szintén az internetről letölthető „Szülői úttravaló” segítségével. Az egész országra kiterjedő hálózat keretében közel 350 erre specializált szakember, nőorvos, védőnő érhető el az internetes „webdoki válaszol” lehetőség mellett. A program célja, hogy a szülőkkel és az iskolákkal karöltve személyiségfejlesztő, jellemnevelő és motivációs technikákkal a fiatalokat a nemi élet örömei mellett a tudatos és felelősségteljes életvezetésre és a családtervezésre is felkészítsék. Nem utolsó sorban arra, hogy el tudják kerülni a felelőtlen együttléteket, mely egész életüket mellékvágányra terelheti egy nem tervezett, illetve nem kívánt terhesség vagy nemi betegség folytán.

Míg a 14-15 éveseknek szóló előadásokon a szexuális és mentálhigiénés felvilágosítást helyezik előtérbe, addig a 17-18 éveseknél a családtervezési ismeretek átadása áll a középpontban. A „Kamaszúttravaló” c. fejezet a legfontosabbnak azt tartja, hogy a szex ne öncélú, hanem egy mély érzésekkel áthatott kapcsolat része legyen, amiben egyaránt adsz és kapsz. A jó szerető titka az adás és kielégítés művészete, a csábítás és önzetlenség netovábbja. Majd pedig így zárul: „nem kell siettetni az

első szerelmet, az első testi kapcsolatot, várj nyugodtan és eljön majd az igazi”.

Bár az abortuszok száma Hollandiában jóval alacsonyabb, mint sok más országban, Magyarországot is beleértve, mégis több felvilágosító kampányt indítanak még manapság is a nem kívánt terhesség megelőzésére. Az eddigi kampány „*Jóleső, de biztonságos szeretkezés*” néven fut. Fő célja a kondomhasználat propagálása a középiskolákban a nem kívánt terhesség és a nemi betegségek megelőzése céljából. 2010 novemberében viszont az Egészségügyi és Oktatásügyi Minisztériumok megbízásából egy új négyéves kampányt indítottak „*Legyen a szex kellemes, de világos*” címmel. Ennek célja már sokkal több, nevezetesen az, hogy a fiatalokat hozzászoktassa ahhoz, hogy meg tudják mondani egymásnak, mit szeretnének, de azt is, amit nem. Sok fiatalnak ugyanis problémát jelent szexuális téren kifejezésre juttatni, hogy mit tesz szívesen és mit nem. Tanulják meg, hogyan kell egymásért adni azt, amivel egyetértenek, de azt is amivel nem. Szokjanak hozzá ahhoz, hogy a biztonságos szeretkezés nem csupán technika, hanem arról beszélni is kell egymással. S ha valaki nemet mond, azt komolyan kell venni, hogy ne legyen kényszerítve olyanra, amit nem akar megtenni. Vagyis legyen az „igen igen és a nem nem”.

A kutatók szerint ezt az újabb hollandiai kampányt a fiatalok körében uralkodó ellentmondásos „konzervatív” felfogás teszi szükségessé. Eszerint egy lány legyen szexi és kihívó, de ne adja magát oda könnyen, a fiúk pedig legyenek büszkéek arra, hogy hány lányt tudtak befűzni, de ugyanakkor el lehessen tőlük várni, hogy tisztelettel bánnak a lányokkal. Az ilyen ellentmondásos felfogás megnehezíti annak megítélését, hogy ki hol húzza meg a határt a szexuális közeledéskor (Spits, 2010.11.2.). A párhuzamok mellett ugyanakkor arra is jó figyelni, hogy a holland és a magyar fiatalság

partnerkapcsolati viselkedése és az arra irányuló felvilágosító, illetve oktató programok között jelentős különbség van.

5.5

LEGÚJABB EGYHÁZI VÉLEMÉNYEK A FOGAMZÁSSZABÁLYOZÁSRÓL

5.5.1

Interjú a pápával

Mint katolikus teológus az abortusz megelőzésével kapcsolatban kitérek XVI. Benedek pápa interjújára, amely tavaly novemberben jelent meg a *Világ világossága* c. könyvében. Köztudomású, hogy pápai előírás tiltja a fogamzásgátló eszközök, egyebek közt a kondom alkalmazását is. Az AIDS elleni védekezéssel kapcsolatban viszont a pápa úgy nyilatkozott, hogy az óvszer használata: „a fertőzés veszélyének csökkentése szándékával jelentheti az első lépést azon az úton, amely egy másféppen, emberibben megélt szexualitáshoz vezet.” A Hittani Kongregáció erre vonatkozó útmutatása szerint a pápa kijelentését úgy kell értelmezni, hogy „Ha valaki a prostitúciót gyakorolja, és emellett mint HIV-vel fertőzött tesz azért, hogy csökkentse a fertőzés veszélyét, akár óvszert használva, ez lehet egy első lépés mások életének tiszteletben tartása tekintetében. Tagadhatatlan, hogy aki azért használ óvszert, hogy egy másik személy életére leselkedő veszély kockázatát csökkentse, az a helytelen cselekedetéből fakadó rossz csökkentésére törekszik”. Véleményem szerint a pápai kijelentésbe és a Kongregáció magyarázatába értelemszerűen és logikusan az abortusz veszélyének a csökkentését is bele lehet érteni. Az abortusz az egyházi tanítás szerint emberölés, ezért a terhesség-megszakítások számának csökkentése jelentheti az első lépést azon

az úton, amely egy emberiben megélt szexuális kapcsolathoz vezethet.

A pápa elítéli azokat a magatartásformákat, amelyek úgymond banalizálják a szexualitást, mert éppen ezek a veszélyes okai annak, hogy sok ember a szexualitásban nem látja szeretetének kifejeződését: „Ezért a szexualitás banalizálása elleni küzdelem is része a nagy erőfeszítésnek, hogy a szexualitást pozitívan értékeljük, és kifejthesse pozitív hatását a maga teljességében vett emberre” (*Magyar Kurír*, 2010. 12. 22.).

A mindennapokban sajnos mind Magyarországon, mind Hollandiában a fiatalság egy jelentős része többé vagy kevésbé „banális” módon éli szexuális életét, akár átmenetileg, akár tartósabban. A fentebb ismertetett magyarországi és hollandiai felvilágosító programoknak többek között az a céljuk, hogy az ilyen szeretetet mellőző kapcsolat lépésről lépésre egyre inkább egymást megbecsülő szeretetkapcsolattá váljék.

5.5.2

Magyarországi teológusok

A Magyar Püspöki Kar a tíz évvel ezelőtt kiadott „*A Boldogabb családokért!*” körlevelében értékeli a házastársak szexuális egyesülését önmagában, függetlenül az utódnemzéstől: „E fontos egzisztenciális élményben kölcsönös egymásnak adottságuk nyilvánulhat meg, amely testi-lelki feloldódáshoz és az egymásban megtalált kielégüléshez vezet. A szexualitás így megnövekedett örömet hordoz, hiszen a férfi és a nő közti személyes szeretet részévé vált” (63. p). Nyíltan beszél a szerelmi élet és a termékenység összehangolásának szükségességéről: „a szülőknek felelős családtervezéssel kell lelkiismeretükben végiggondolniuk, mikor és hány gyermeket tudnak vállalni, testi-lelki egészségük, anyagi helyzetük, ön-

feláldozó szeretetük mértékében, hogy őket a család biztonságos légkörében boldog embereké neveljék” (114. p). A fogamzásmegelőzés nyílt és többoldalú elemzését azonban kikerüli. Csupán annyit említ, hogy a családtervezés konkrét módjai és eszközei komoly lelkiismereti kérdéseket vetnek föl a tudatos és elkötelezett keresztény házastársakban. Ugyanakkor elismeri, hogy az általános irányelvek nem adnak eligazítást minden konkrét élethelyzetben. Ilyen esetekben a hívek gyóntatójuktól vagy más, ebben illetékes szakembertől kérjenek tanácsot és felvilágosítást lelkiismeretük eligazítására (115. p). Az abortuszról viszont egyértelműen kimondja, „hogy minden direkt terhesség-megszakítás sérti az élethez való jogot”, továbbá hogy „Az államnak a törvényhozás és a tájékoztatás, az oktatás és a nevelés eszközeivel is hatékonyan kell küzdenie a művi terhesség-megszakítás minden formája ellen” (76.p).

A körlevél tízéves évfordulója alkalmából a *Magyar Katolikus Családegyesület* által kiadott 250 oldal terjedelmű kötet egyebek közt Boda László 81 éves nyugalmazott morálteológus professzor 40 oldalas és Nyéky Kálmán 36 éves plébános, családteológus és bioetikus 20 oldalas tanulmányait tartalmazza. (Tízéves *A boldogabb családokért! Körlevél*, 2010.)

Boda László professzor sok szemléletes történettel és példával világítja meg erkölcsi mondanivalóját, de a családtervezésről és a születésszabályozás problémájáról mélyen hallgat. Nemcsak bevezetőjében marad meg általános szinten: „a férj és a feleség élményszerűen tapasztalják meg, mit jelent az önzés feloldása a másikért és a többiekért” (205), hanem a „Család és a sarkalatos erények” című fejezetben is csak az AIDS betegeket állítja oda elrettentő példaként, akik önfegyelem hiánya miatt a nem-függőség áldozatai lettek (215). A „Viseljétek el egymást” fejezetben sem hozza szóba,

hogya a családtervezésben szinte naponta felmerülő sajátos feszültségekkel hogyan lehet boldogítóan élni. Megmarad a szépen hangzó általánosságoknál, mint például, hogy „a házassági kapcsolat megújítása a nemiség kultúráját is érinti, amely igényli a szeretet kreativitását és találékonyságát” (223).

Nyéki Kálmán jóval fiatalabb, a Pázmány Péter Katolikus egyetemen ma is a bioetika kurzus előadója. Tanulmányában mindössze két oldalt szentel az abortusz, és csupán egyet a fogamzásgátlás kérdésének. Nem burkolózik egyoldalú elhallgatásba. Így sorra veszi az egyház tiltó előírásait. Idézi VI. Pál pápának a *Humanae Vitae* c. enciklikájában megfogalmazott tanítását, mely szerint minden egyes házassági aktus tisztasága abban áll, hogy a testi egyesülés és a gyermeknemzés lehetősége egyszerre valósuljanak meg. Hivatkozik II. János Pál pápára, aki szerint a fogamzásgátlás nem alkalmazható az abortusz ellenszereként (195-196). Majd mindössze 5 sort szentel annak megállapítására, hogy a pápai tanítás megvalósítása nem fog mindig sikerülni, de ez még nem jelenti azt, hogy le kellene mondanunk arról, hogy erre törekedjünk. A fogamzásgátlás problémáját a családokat igen mélyen érintő kérdésnek tartja, de úgy látja, hogy a püspöki körlevél álláspontja szerint mindenkinek segítség nélkül egyedül kell eldöntenie, hogy milyen álláspontra helyezkedik ebben a kérdésben. Mint lelkipásztor tisztában van azzal, hogy sokszor előfordulhat, hogy katolikusoknak nagy nehézséget jelenthet egy járható út kiválasztása. Pasztorálteológiai válaszában azonban csupán a püspöki kar körlevelének már fentebb idézett bekezdésére utal (197).

A pasztorációban is működő bioetikustól elvárható lenne, hogy jobban elmélyed a különféle konkrét és nagyon is emberi helyzetek alaposabb elemzésében és mérlegelésében. Enélkül

a cikk összefoglalásában leírt gondolatok, mint például hogy „A szexuális vágy összekötődhet a házasságban a nemi élvezettel”, vagy „A test teológiája az önnevelésnek antropológiai alapja, amely által eljuthatunk az önátadás követelményéhez”, szépen hangzó üres szövegek maradnak. Akárcsak a cikk végén, ahol ezt írja: „A bioetikai kérdések közül a test teológiája világosan rámutat a fogamzásgátlás elfogadásának lehetetlenségére, hiszen az ajándék elutasítása mutatkozik meg benne” (202).

Papp Miklós pomázi görög katolikus pap (nős és 3 kislány apja), szexuáletikus, a „*Görög katolikus pap a gyönyörszerzésről*” című interjújában már árnyaltabban nyilatkozik. A pápa kijelentését az AIDS-szel kapcsolatos felelősségvállalásról úgy értelmezi, hogy: „ha az óvszert az élet védelmére használják, elfogadható”. Viszont a családtervezésnél elfogadja az egyház „hitét”, hogy természetes módszerekkel is pontosan meg lehet tervezni, hogy mikor akarunk gyermeket a világra hozni. A fiatalok házasság előtti nemi életéről pedig találoán mondja, hogy a korai szexuális kapcsolat olyan harmóniát sugall, amely a valóságban hosszútávon nem létezik. Fontosabb lenne előbb egymás hitét, értékrendjét, lelki világát megismerni, mert a házasság közös út sok-sok döntéssel (HVG, 2010.12.11.).

5.5.3

Magyar Katolikus Rádió

A Magyar Katolikus Rádió 2010. március 18-i „*A fogamzásszabályozásról keresztény szemmel*” című műsorában hangzott el egy többgyermekes házaspár mérlegelése a fogamzásgátló szerek használatával kapcsolatosan: „Mi a fontosabb a házasságunk, vagy pedig az hogy morálisan tiszták legyünk?”. Ez a szóhasználat olyan látszatot teremt mintha a „házasság fontosságának” őrzése nem a „morális tisztaság”

körébe tartozna. Más szóval, ha pirulát szedek, akkor morálisán tisztátalan vagyok, mert megszegek egy egyházi előírást, még akkor is, ha ezt azért teszem, mert a „házasságom fontosságát” előbbre valónak tartom, mint a pirula tilalmának a betartását. Holott ebben a döntésben az illetők házasságuk fontosságát részesítik előnyben, ami számukra egyben a „morális tisztaság” megtartását is jelenti. Egy másik megkérdezett – Evelin – ugyanebben az adásban jól tükrözte vissza a károsan deformált katolikus felfogást, amikor elmondta, hogy négy gyermek vállalása után túlterhelten lelki vezetőjének tanácsára fogamzásgátlót használ, de „ez nem megnyugtató számára, mert a hivatalosan megengedett módszer ellen van”.

Helye lenne végre már Magyarországon is egy korszerű pasztorációs gyakorlatnak, ami-

kor a lelkipásztor nem tiltó és engedélyt adó hivatalnok szerepét tölti be, hanem erkölcsi kérdésekben jártas szakértő és tanácsadó, aki együttgondolkodva tud segítőtárs lenni abban, hogy a hozzá forduló a kapott útmutatás segítségével saját döntését tudja meghozni. Egy cselekedet erkölcsi „jóságának” legvégső kritériuma ugyanis a cselekvő személy lelki ismerete, amivel felelősségteljes döntést hoz. A mai lelkipásztornak nem félve, suttogva, hanem nyíltan kellene beszélnie mindarról, hogy a nagykorú hívek tudatosan kialakított értékrendjük alapján dönthetik el, hogy mit tesznek, és ennek alapján vállalnak felelősséget Isten és ember előtt.

Eredeti megjelenés:

Egyházforum, 2011. 1. sz. 2–17. o.

VIGH SZABOLCS ÉLETRAJZA

1934. november 19-én Budapesten született. Középiskolai tanulmányait a Piarista Gimnáziumban kezdte, az államosítást követően a Fazekas-, majd az Eötvös-gimnáziumban tanult. A gimnáziumi évek alatt illegális katolikus ifjúsági bázisközösség tagja volt. 1953-ban a Budapesti Római Katolikus Hittudományi Akadémián folytatta tanulmányait. 1956. november 3-án részt vett az Állami Egyházügyi Hivatal iratainak lefoglalásában, hogy azok tartalmát kívülállók ne használhassák fel. A forradalom leverése után családjá Hollandiába disszidált, ő itthon maradt. 1957 júniusában letartóztatták, de nyugati közbenjárásra nem ítélték el. 1958-ban pappá szentelték.

Tizenhét évig lelkipásztorként működött, valamint ismeretterjesztő cikkeket publikált a születésszabályozás témájáról a *Vigilia* és a *Teológia* című folyóiratokban. Alkalmazkodott a törvényes keretekhez, de nem lett kollaboráns 'békepap'. Állandóan megfigyelték, de nem tartóztatatták le. A konszolidáció ellenére sem utazhatott Hollandiába menekült szüleihez. Többször próbálták ügynöknek beszervezni, de ezt mindig megtagadta. 1971-ben a Budapesti Római Katolikus Hittudományi Akadémián doktorált a születésszabályozás témájáról. A születésszabályozásra és a hitoktatásra vonatkozó egyházi gyakorlat megújításán dolgozott. Munkájában a Belügyminisztérium és az Állami Egyházügyi Hivatal nyomására egyházi eljárói állandóan akadályozták, majd leállították. 1976-ban Hollandiába

emigrált. Felmentést kért a cölibátus alól és megnősült. 26 éves fia a Zeneművészeti Főiskolán végzett Amszterdamban.

Hollandiában először a tilburgi egyetemen folytatott kutatást a családtervezés módszereinek erkölcsi megítéléséről a fejlődő országokban, majd a teológiai fakultás könyvtárában végzett dokumentációs munkát. Nyugdíjazása óta egy holland SOS-telefonszolgálat önkéntes munkatársa.

2006 óta főleg magyarországi napi- és hetilapokban, folyóiratokban, valamint tanulmánykötetekben jelentek meg visszaemlékezései, illetve a születésszabályozás erkölcsi megítéléséről szóló időszzerű írásai.

Visszaemlékezése az 1956-os Intézet honlapján a Magántörténelem címszó alatt, valamint a Memory of Nations portálon olvasható.

http://server2001.rev.hu/oha/index_hu.html
http://www.pametnaroda.cz/witness/index/id/2850?locale=hu_HU

2008-ban „Családtervezés – Egyházi felelősség” címmel előadást tartott a Wesley János Lelkészképző Főiskolán rendezett *Egyházaink a felelősség és a jövő kihívása előtt* című konferencián.

2010-ben a Magyar Tudományos Akadémia védnöksége alatt működő Népesedési Kerekasztal 8. Munkacsoportja teológus szakértőjeként a mai magyarországi demográfiai problémák valláserkölcsi és egyházfegyelmi vetületével foglalkozó átfogó összeállítást készített.